

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1903. Andra Kammaren. N:o 48.

Onsdagen den 29 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes för justering de vid kammarens sammanträde den 22 innevarande april förda protokoll.

Därvid yttrade

Herr Natt och Dag: Herr talman, mina herrar! Med anledning däraf att mitt yttrande under debatten om femte hufvudtiteln, att flottan under ett krig skulle kunna »svika», kan komma att missförstås, så beder jag härmed att få förtydliga detsamma. Hvad jag med sagda mitt yttrande menade var, att flottan under krig mot en öfverlägsen fiende till slut skulle kunna *duka under för öfvermakten*.

Vidare anfördes ej. Ifrågavarande protokoll godkändes.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. *C. von Friesen* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

om anslag för Sveriges deltagande i världsutställningen i St. Louis år 1904; och

angående anvisande af medel till åtgärder för lindrande af den uti de norra delarne af riket genom 1902 års felslagna skörd uppkomna nöd.

De kungl. propositionerna bordlades.

§ 3.

Herr talmannen, som förmälde sig hafva angående tiden för omröstningarna samrådt med Första Kammarens talman, tillkännagaf, att gemensamma omröstningar skulle tisdagen den 5 nästinstundande maj företagas i afseende å de voteringspropositioner, som då af kamrarne vore godkända.

§ 4.

Föredrogos hvar för sig de å kammarens bord hvilande motioner; och hänvisades därvid herr *C. A. Lindhagens* motion, n:o 197, till lagutskottet, herr *P. O. Lundells* motion, n:o 198, till Riksdagens särskilda utskott n:o 2 och herr *D. K. Bergströms* motion, n:o 199, till kammarens tillfälliga utskott n:o 2.

§ 5.

Härefter föredrogos och lades till handlingarna statsutskottets memorial:

n:o 36, i anledning af Kungl. Maj:ts remiss med öfverlämnande af förteckning öfver de för statsverkets räkning utarrenderade egendomar;

n:o 37, med öfverlämnande till Riksdagen af förteckningar å försålda kronoegendomar samt å inköp af mark för bildande af kronoparker; och

n:o 38, i anledning af Kungl. Maj:ts remiss med öfverlämnande af uppgifter rörande värdet af vissa statsverkets tillgångar vid 1901 års slut.

§ 6.

Efter föredragning häruppå af bevillningsutskottets memorial n:r 48, i anledning af återremiss af punkten 2:o i bevillningsutskottets memorial n:o 40 i anledning af dels kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 36 i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående en särskild stämpelafgift för punsch m. m., dels ock återremiss af viss del af nämnda betänkande, begärdes ordet af

Herr Beckman, som yttrade: För undanröjande af möjligt missförstånd i fråga om formuleringen anhåller jag, att kammaren ville besluta att ånyo återremittera denna punkt till utskottet. Samma yrkande är framställt i Första Kammaren.

Vidare anfördes ej. Ifrågavarande memorial blef af kammaren återremitteradt till utskottet.

§ 7.

Föredrogos, men bordlades åter bankoutskottets memorial n:is 7 och 8, särskilda utskottets n:o 1 utlåtanden n:is 1 och 2 samt särskilda utskottets n:o 3 utlåtanden n:is 3 och 4.

Ordet lämnades på begäran till

Herr Redelius, som yttrade: Af förekommen anledning ber jag att få hemställa, att särskilda utskottets n:o 3 utlåtande n:o 3

och samma utskotts utlåtande n:o 4 måtte få uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för nästkommande onsdag.

Hvad herr Redelius sålunda hemställt blef af kammaren bifallet.

§ 8.

Efter föredragning häruppå af Första Kammarens protokollsutdrag, n:o 209, innefattande delgifning af kammarens beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande n:o 8 med anledning af herr Ljungbergs motion, n:o 24, angående skrifvelse till Konungen om vidtagande af kraftiga åtgärder för det unionella försvarsväsendets ordnande, beslöt Andra Kammaren öfverlämna ifrågavarande ärende till behandling af kammarens fjärde tillfälliga utskott.

§ 9.

Vidare föredrogos, men blefvo ånyo bordlagda Andra Kammarrens första tillfälliga utskotts utlåtanden n:is 33 och 34.

§ 10.

Till afgörande förelåg konstitutionsutskottets utlåtande n:o 8, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 45 regeringsformen.

Ang. ändrad lydelse af § 45 regeringsformen.

I en inom Andra Kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, n:o 177, hade herr *A. Hedin* föreslagit, att Riksdagen måtte såsom hvilande antaga den ändring af § 45 regeringsformen, att ur nämnda paragraf uteslötes ordet »civilt» framför ordet »ämbete».

Utskottet hemställde dock, att herr Hedins ifrågavarande motion ej måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet var fogad reservation

af herrar *Nydal*, *Bergström* och *Wavrinsky* i Stockholm, hvilka ansett, att utskottet bort tillstyrka den föreslagna grundlagsändringen.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, lämnades ordet till

Herr *Wavrinsky* i Stockholm, som yttrade: Herr talman! Regeringsformens § 45 stadgar, att kungliga prinsar icke må innehafva civilt ämbete. Såsom vi finna af konstitutionsutskottets nu förevarande utlåtande, var under 1700-talet och början af 1800-talet, före det nya statsskickets antagande år 1809, en annan uppfattning gällande rörande prinsars förhållande till statsämbeten.

Ang. ändrad
lydelse af
§ 45 rege-
ringsformen.

(Forts.)

Man ansåg då, att prinsar hade skyldighet att, om så påfordrades, låta bruka sig i rikets tjänst. Ja, upprepade gånger afgåfvos t. o. m. högtidliga konungaförsäkringar därom, såsom — hvilket vi finna af utskottets utlåtande — i konung Adolf Fredriks konungaförsäkran 1751 och i Gustaf III:s af år 1772. Men 1809 års grundlagsstiftare hade en annan syn på saken. De ansågo sig visserligen icke kunna rubba dessa kungliga prinsars rättighet eller skyldighet att innehafva militära ämbeten, men mot deras innehafvande af civila ämbeten stadgades, såsom jag nyss nämnde, förbud af 1809 års grundlagsstiftare. Deras skäl för ett dylikt stadgande återfinnas i utskottets utlåtande å sid. 2, där det heter, »att en prins skulle, därest hans verksamhet inskränktes till någon särskild civil befattning, lätteligen förlora den för honom viktiga kännedomen om och översikten af statsförvaltningen i dess helhet samt att innehafvandet af ett civilt ämbete skulle kunna bringa honom i kollision med enskilde medborgare». Sätter jag i denna sats in »militär» i stället för »civil», kommer den att lyda sålunda, »att en prins skulle, därest hans verksamhet inskränktes till någon särskild militär befattning, lätteligen förlora den för honom viktiga kännedomen om och översikten af statsförvaltningen i dess helhet samt att innehafvandet af ett militärt ämbete skulle kunna bringa honom i kollision med enskilde medborgare». Finner icke kammaren, att därmed precis lika goda skäl äro anförda för att kungliga prinsar icke må innehafva militära ämbeten som för att de icke må innehafva civila sådana? Om de kungliga prinsarne, som naturligt är, fostra sig för att efter bästa förmåga kunna utöfva den ansvarsfulla konungamakten, böra de icke utbilda sig särskildt för militär tjänst, ty då erhålla de en ensidig utbildning, som icke kan vara till fördel för deras uppfattning om statsförvaltningen i dess helhet. Man kan därvidlag anföra just det skäl, som utskottet åberopar för att prinsar icke må ha civil befattning, nämligen att de därigenom förlora den för dem viktiga kännedomen om statsförvaltningen i dess helhet. Och ännu tydligare är det, att innehafvandet af ett militärt ämbete skall kunna bringa en prins i kollision med enskilda medborgare.

Redan af dessa skäl finner jag således anledning att yrka bifall till herr Hedins förslag, att i § 45 regeringsformen ordet »civilt» framför ordet »ämbete» måtte utgå.

Konstitutionsutskottet härleder ur motionärens bevisföring tvenne väsentliga skäl till stöd för det af honom gjorda yrkandet, nämligen »dels att den prinsar enligt grundlagen medgifna rätt att bekläda militära ämbeten lätt kunde leda därtill, att prinsar utnämndes till höga befälsplatser utan att äga därför nödiga betingelser, hvilket i händelse af krig kunde bringa ofärd öfver landet, dels ock att dem närstående personer framför andra mera förtjänte män befordrades till militära befattningar».

Jag skall be att få yttra något om den första af dessa punkter, i fråga om hvilken jag torde hafva någon personlig kännedom. Det fanns en tid, när vi kunde så godt som obekymradt leka krig. Hvad voro väl fordom våra fältmanövrer annat än lustläger.

Ang. ändrad
lydelse af
§ 45 rege-
ringsformen.
(Forts.)

Men den tiden är förbi. Den växande imperialismen och tecken i öster tyda på, att det för de små staterna kan komma att blifva allvar af. I striden mot en storstats härmakt torde Sveriges här och flotta inomskärs kunna uppträda med ungefär lika god utrustning som motståndarens, ehuru vi med största sannolikhet komma att blifva underlägsna i antal. Man räknade fordom med det antagandet, att en fiende inom våra gränser endast skulle kunna hålla 100,000 man på benen, men efter sista kriget i Sydafrika, där engelsmännen förmådde på ett så kolossalt afstånd uppbära en här på närmare 300,000 man, måste vi snarare räkna med denna siffra. Det är alldeles tydligt, att vi vid ett eventuellt krig numeriskt komma att blifva mycket underlägsna vår fiende. Hvarifrån skola vi då kunna hämta hopp om seger? Jo, från krigsdugligheten hos vår armé, men framför allt från den öfverlägsna ledningen. Äga vi den senare i allra högsta grad — och i denna täflan, det ha vi sett hos boerna, kan en liten nation bestå mot en större — då, men endast då, kunna vi räkna på att göra ett verksamt motstånd mot en storstats härmakt. Böra vi icke då göra allt för att vinna denna öfverlägsenhet? Vi måste för detta ändamål frammana de bästa krafter, som stå till vårt förfogande. Vi måste tillse, att ingen bom ställes i vägen för att den öfverlägsna förmågan skall kunna komma att göra sig gällande, och vi måste vaka öfver, att skicklighet och förtjänst, så långt möjligt är, kommer till sin rätt vid de militära befordringarna.

Fordom kämpade man med smärre härar; man satte då icke allt på ett kort. Efter ett nederlag kunde lätt följa en seger, sedan en ny här uppbådats. Men numera är förhållandet annorlunda. På härförarens förmåga ställes nu mycket större anspråk, och utgången af ett fältslag afgör numera i ännu högre grad än förut ett lands öde. Knappast något lands historia kan uppvisa en sådan rad af framstående fältherrar, sådana glänsande härförare som Sveriges konungars historia. Men ha vi rätt att vid minnet af denna fordomtida glans förgäta, att fältherrar numera icke utbildas på björnjakter, att en härs ledning är ett högst kompliceradt problem, som icke ens den mest begåfvade kan lösa utan grundliga studier och mycken praktisk öfning. Det gäller numera hundratusentals personers lif och kanske i ett enda slag fosterlandets frihet och oberoende.

Nu menar utskottet, att just af denna anledning bör man åt de kungliga prinsarna, som ju till äfventyrs såsom regenter kunna komma att utöfva högsta befalet öfver vår krigsmakt till lands och sjöss, bereda tillfälle att göra sig förtrogna med skötandet af de militära ämbetena. Ja, vore det så, att vid de kungl. prinsarnes befordran till militära ämbeten inga andra faktorer än skicklighet och förtjänst finge göra sig gällande, då vore icke mycket att säga därom. Men då skulle det ju kunna inträffa, att en prins lika väl som en annan officer kunde komma i så dålig tur, att han icke ens hunne att blifva befordrad till major. Hände något sådant, kanske vi icke så länge behöfde vänta på grundliga reformer i afseende på befordringarna inom armén. Men något sådant

Ang. ändrad
lydelse af
§ 45 rege-
ringsformen.
(Forts.)

kommer nog icke att inträffa. Vid de kungl. prinsarnes befordran tages nog grundlagens ord »skicklighet» och »förtjänst» i annan bemärkelse än vid öfriga officerares befordran. Redan den omständigheten, att de äro prinsar, gäller dem till förtjänst.

Men, säger utskottet, vi ha ju § 28 regeringsformen, som säger, att vid befordran hänsyn skall tagas endast till förtjänst och skicklighet och *icke till börd*, och Konungens rådgifvare äro ju ansvarige inför Riksdagen, hvars konstitutionsutskott äger att utöfva granskningsrätt öfver det sätt, på hvilket de fullgöra sitt kall.

Ja, hos oss finnas för närvarande prinsar, som blifvit befordrade till höga militära ämbeten såväl inom flottan som inom armén. Antingen hafva de då verkligen besuttit den skicklighet och förtjänst, som betingat deras utnämning till dessa ämbeten, eller också har konstitutionsutskottet svikit sin plikt att ställa de statsråd till ansvar, som rådt Konungen till dessa befordringar. Att de kungliga prinsarne, hvilkas befordringar äga rum efter helt andra grunder än andra officerares, skulle kunna i skicklighet och förtjänst täfla med alla af dem förbigångna officerare, är det väl ingen som tror. Det återstår därför, om man fäster sig vid konstitutionsutskottets mening, ingenting annat, än att konstitutionsutskottet icke gjort sin skyldighet. Till en sådan slutsats måste jag ovillkorligen komma, om jag följer konstitutionsutskottets argumentation. Men det förhåller sig nog så, att de kungliga prinsarne både inför statsrådet och konstitutionsutskottet intaga en undantagsställning.

Men, säger man, om också de kungliga prinsarne icke kunna befordras efter alldeles samma grunder som öfriga officerare, så är det nyttigt, ja, alldeles nödvändigt, att de få innehafva militära ämbeten, för att de därigenom må sättas i tillfälle att få så stor inblick som möjligt i den militära förvaltningen, enär de såsom regenter till äfventyrs kunna komma att utöfva högsta befälet öfver krigsmakten. Ja, men af alldeles samma skäl borde väl också Konungen, som regerar med råds råde, i den civila förvaltningen ha liknande insikt, för att han icke däri skall stå tillbaka. Och för öfrigt — om det vore så, som utskottet här säger, huru skulle det då i stora stater, där statsöfverhufvudet är en civil person, hvilken måhända såsom köpman, ingenjör eller landtbrukare förvärfvat sina insikter, och hvilken tillika såsom sina militära rådgifvare måhända har civila personer, vara möjligt för statens öfverhufvud att bevaka dessa angelägenheter.

Jag behöfver väl, herr talman, icke säga, att det yrkande jag gör i denna fråga icke dikteras af annat än min öfvertygelse om att jag därmed befordrar fosterlandets säkerhet och väl. I denna min omtanke om fosterlandets säkerhet och väl öfverträffar jag helt säkert icke de kungliga prinsarne själfva. Jag vågar därför hysa den förhoppning, att den kraftiga vädjan till dem, hvilken ligger i motionen, äfven om denna vädjan icke finner den ringaste genklang i vår medkammare, icke skall vara gjord förgäfvad.

Det ställes ständigt ökade kraf på uppoffringar för vårt svar. Vi ha i detta afseende proportionsvis hunnit längre än nå-

got annat land. Ofreden är nära, spår man. Skola vi då af någon öfverdrifven grannlagenhet afstå från den trygghet, som ligger däri, att till de högre officersposterna inom vår armé och flotta endast utses de skickligaste och mest förtjänta personerna? Har fosterlandet råd till detta offer på grannlagenhetens altare? Kan man verkligen svara ja därtill? Jag kan det i allt fall icke. I § 45 regeringsformen heter det: »— — — dock kunna efter gammalt bruk titlar af hertigdömen och furstendömen dem tilläggas, utan rättighet till de landskap, hvilkas namn de bära». Jag ber få säga, att jag icke har något att erinra mot, att äfven militära titlar och värdigheter på liknande sätt tilldelas de kungl. prinsarne. Men att beklåda dem med militära ämbeten tillstädjer icke enligt min tanke landets säkerhet och välfärd.

Ehuru det beslut kammaren kommer att fatta icke kan blifva något annat än en opinionsyttring, vill jag ändå, herr talman, på såsom jag hoppas man funnit, sakliga och principiella skäl och inga andra tillåta mig att yrka bifall till motionen och afslag å konstitutionsutskottets hemställan.

Friherre Barnekow: Herr talman, mina herrar! Som herrarne finna af utskottets betänkande, har utskottet vid behandlingen af denna fråga intagit en helt och hållet grundlagsenlig ståndpunkt. Utskottet har sagt, att då Konungen enligt 14 § regeringsformen skall hafva det högsta befälet öfver den svenska armén och flottan, så ligger däri med nödvändighet den meningen, att prinsarne, som alla kunna blifva konungar, böra utbildas i militärt hänseende, så att de må kunna vara högsta befälhafvare för armén och flottan. Äfven en annan § i regeringsformen, nämligen § 15, enligt hvilken Konungen har att i kommandoväg, endast med biträde af *ett* statsråd, afgöra vissa militära frågor, fordrar naturligtvis kunskap i militära ämnen. Jämväl på denna grund har utskottet ansett, att prinsarne böra få innehafva militära ämbeten.

Om nu prinsarne skola hafva militär utbildning, så bör man också gifva dem något befäl. Jag tror likväl icke, att någon svensk prins innehafvt ett militärt ämbete i den bemärkelse, att därmed varit förenad någon lön. Det finns ju i närvarande stund en prins, som innehar, om man så vill, ett ämbete, men jag vill göra kammaren uppmärksam därpå, att Riksdagen icke anslagit någon lön till detta ämbete, utan det är ett ämbete, som är fullkomligt lönlöst.

Nu är det ju gifvet, att en prins är en människa och därför naturligtvis kan vara fullkomligt olämplig såsom behälhafvare för en armé. Det är sant, att det under sådana förhållanden icke bör tillåtas, att han för befäl. Huru skall då detta förekommas? Detta är en mycket svår och kinkig uppgift, och den måste ovillkorligen läggas i händerna på det statsråd, som har att härvidlag råda Konungen. Det kan icke vara annorlunda, ty han ansvarar ju för sitt råd, och man måste på grund af detta ansvar ovillkorligen förutsätta, att han icke tillråder Konungen att utnämna vare

Ang. ändrad
lydelse af
§ 45 rege-
ringsformen.
(Forts.)

Ang. ändrad
tydelse af
§ 45 rege-
ringsformen.
(Forts.)

sig en prins eller hvem det vara må, om denne icke har de egen- skaper, som fordras.

Den föregående talaren talade om huru det skulle gå, om den högste styresmannen vore en civil man och kanske hade ett stats- råd, som äfven vore en civil person. Huru skulle han då kunna handlägga militära mål? Ja, mina herrar, denna fråga är för ti- digt väckt. Vi äro i detta land ännu icke i det predikament, att vi hafva en civil chef för landet. Om detta en gång skulle in- träffa, kan ju denna fråga då bringas på tal. Jag tror emellertid, att det i alla monarkier i världen förhåller sig så, att den högste chefen utbildas såsom militär, och förr än någon ändring däri vid- tages, tror jag ej att det är skäl att vi föregå världen med sådant exempel.

På grund af hvad jag nu anfört skall jag, herr talman, an- hålla om bifall till utskottets förslag och afslag å motionen.

Herr Hedin: Jag är visserligen sedan några decennier myc- ket öfvad och van att ofta nog blifva öfverhopad med lögner och injurier, hvilka jag haft för vana eller kanske rättare princip att icke bry mig om att besvara. Likväl var det mig oväntadt, att det skulle falla någon in att söka vinna tilltro för den lögnen och den skymf- en, att min motion föranledts af min önskan att göra mig till organ för en enskild persons missnöje öfver verklig eller förment oförrätt. Jag trodde ändock icke, att någon skulle ha det dåliga modet att skrifva och trycka något sådant. Man beskyller mig således att hafva velat gå slutet af min politiska bana till mötes med den fläcken, att jag skulle hafva använt en grundlagspara- graf för ett sådant ändamål, att jag skulle vilja förolämpa dem, som sitta i denna kammare, förolämpa de nuvarande invånarne i detta mitt gamla verkliga hem med en sådan framställning på sådana grunder. Jag hade verkligen icke anat detta. Det har emellertid förekommit.

Jag skall därför erinra om — hvilket hvar och en kan kon- trollera — att den åsikt, jag här uttalat, är af mig uttalad redan år 1886 uti en reservation till konstitutionsutskottets betänkande n:o 10. Vidare skall jag upplysa kammarens ledamöter därom, att min motion nu, i all hufvudsak sådan som den är framlagd för denna Riksdag, skrefs uti februari månad 1901. Hvarför blef den icke väckt då? Jag finner icke något hinder att tala om detta. Jag gaf efter för ifriga föreställningar, såsom jag kan kalla det, om man vill, af tvenne personer, på hvilkas omdöme jag dittills och sedermera och i detta ögonblick sätter det allra största värde, en af dem en militär. Deras motiv voro dessa: vi kunna försäkra Eder, att nu efter de beslut vid riksdagen, som förestå, som vi med visshet kunna förutse, det skall blifva en ända på hofmili- tarismen, och att prinsarne skola draga sig tillbaka från anspråket att utöfva befattningar, till hvilka de icke hafva nödig insikt och kapacitet. Mot mitt uttalade tvifvel på denna försäkran svarades bland annat: den nuvarande krigsministern kommer med all san- nolikhet att på grund af de beslut, som blifva fattade vid denna

riksdag, vinna en så betydlig auktoritet, att han i detta afseende kan i helt annan och högre grad än någon af sina företrädare göra sin önskan gällande, och på hans önskan tviflar Ni väl icke? — något, hvartill jag svarade ingenting. Emellertid lofvade jag, att jag skulle uppskjuta förslaget högst två år, och förlidet år — det var en af de första dagarne i juni månad — meddelade jag en landsortsjournalist motionen och gaf honom på hans därom framställda begäran tillåtelse att omförmäla, att den skulle komma att väckas vid 1903 års riksdag, hvartill jag dock fogade den anmärkningen, att det kanhända vore mindre lämpligt att tala om det i förväg, därför att det vore möjligt, att man då skulle sätta i gång en hel lång serie af löften och försäkringar om det, som år 1901 anförts inför mig såsom skäl, hvarför jag kunde vänta något och lämna, såsom orden då föllo, åt vederbörande själfva den förtjänsten att visa, att de hade insett hvad det var för tid, vi nu lefva uti. Han meddelade mig sedermera — jag har brevet kvar — den 23 i samma månad, således i midten af förlidet år, att han vid närmare öfvervägande hade funnit dessa skäl giltiga och därför icke meddelade någonting om det. Då jag i går afton sökte skaffa mig närmare reda på tidpunkten för den befordran af en hofmilitär, som skulle hafva bestämt mitt uppträdande i år — erfor jag, att den åtminstone ej hade passerat — jag kunde icke få veta den precisa tiden — före september månad förlidet år.

Jag ber kammaren ursäkta, att jag tagit upp dess tid med att nämna detta. Det är icke därför, att jag haft att såsom eljest vid så många tillfällen skydda mig själf mot en vanlig lögn, utan det är därför, att jag beskyllts för att hafva förbrutit mig mot Andra Kammaren, mot Riksdagen.

Utskottet har åberopat 14 § regeringsformen såsom skäl för att den, som kan komma att intaga tronen, behöfver inhämta militära insikter. Denna § säger i alla fall ingenting annat än hvad Förenta Staternas författning har sagt i 125 år. Där läses i 2 artikeln, 2 sektionen, 1 momentet: »Presidenten skall vara högste befälhafvare öfver Förenta Staternas armé och flotta och öfver de särskilda staternas milis, när denna uppbådas i Förenta Staternas tjänst.» Åtskilliga militärer hafva beklädt presidentämberet. Antalet presidenturer är 25 från 1789 till nu, men 6 af presidenterna hafva beklädt ämberet tvenne gånger, så att antalet personer är icke så stort. Om jag då räknar efter, huru många militärer det är, så är det en minoritet af antalet presidenter. För öfrigt förhåller det sig så, att ehuru den paragraf, som jag nyss läste upp, försvaras med mycket eftertryck af bland andra den främste och namnkunnigaste af Förenta Staternas författningskommentatorer, nämligen den berömde Story, så finnes ingen bland dem, som ett ögonblick har fallit på den tanken, att presidenten skulle utöfva ett befäl. Någonting annat, än att han innehar den högsta makten formaliter i detta som i andra fall, har detta aldrig betyd, och § 14 i svenska regeringsformen behöfver visserligen icke betyda någonting annat. En af författningskommentatorerna säger, att det skulle vara otillbörligt, om en president någonsin fölle på den tanken, att han per-

Ang. ändrad
lydelse af
§ 45 rege-
ringsformen.
(Forts.)

Ang. ändrad
lydelse af
§ 45 rege-
ringsformen.
(Forts.)

sonligen skulle kommendera Förenta Staternas vare sig landt- eller sjöstyrka, och andra säga liksom med en axelryckning, att detta är någonting, om hvilket man icke har att tala.

Densamma ungefär är bestämmelsen i den konstitutionella lagen af den 25 februari 1875, som utstakar förhållandet mellan de offentliga makterna (»les pouvoirs publics») i Frankrike. Presidenten disponerar öfver den väpnade styrkan samt nämner till alla civila och militära ämbeten.

Liknande lyder bestämmelsen i den belgiska författningen: Konungen kommenderar landt- och sjömakten. Han förlänar graderna i armén. Jag tänker, att det är väl näppeligen någon af kammarens ledamöter, icke ens bland dem, hvilka sitta i konstitutionsutskottet, som föreställer sig konung Leopold II i spetsen för en armé.

Det är för öfrigt öfverflödigt att mångfaldiga dessa exempel. Om den franske presidenten gäller hvad de amerikanska kommentatorerna säga om den amerikanske, eller att det är presidenten i hans civila karaktär, som det amerikanska folket älskar. Är då franske krigsministern alldeles godtyckligt enväldig? Nej, han är det så litet, att man med mycken visshet kan säga, att begärelsen till godtycke kan stärfjas när helst man finner det vara behöfvidt, därför att han är omgifven af en hel mängd utaf tekniska fackkommittéer inom sitt departement. Jag skall ej uppräknas dem alla, men jag vill nämna såsom särdeles betydelsefulla försvarskommittén, *comité de défense*, och högre krigsrådet, *conseil supérieur de guerre*.

Jag tror följaktligen, att vi icke behöfva bekymra oss om huru det skall gå, om icke en blifvande konung i Sverige har gjort skenbara militära studier. Det vore tvärtom till fördel, ty därigenom skulle vi slippa anspråk, som icke motsvaras af någon insikt och någon kapacitet. Det är i dem faran ligger. När man ser, huru enkelt det är för en prins att uppnå de högsta graderna i jämförelse med hvad det är för verkliga militärer, så inser hvar och en, att detta är en militär uppfostran, som är ett sken eller rättare sagdt rent af ingenting annat än bara humbug. Men på detta sken och denna humbug byggas de anspråk, som, emedan de tagas på allvar af dem, som blifvit vana vid sådant, landets välfärd kan bero på. Då vore det bättre, att man beredde dem tillfälle — ifall det är nödvändigt, att detta skall finnas — att göra skada på andra områden, ty skadan kan aldrig bli sådan på det civila området som på det militära. Aldrig. Och detta dels därför, att det dock icke på dessa områden så lätt kommer att hänga på ett ögonblicks afgörelse, om landet skall falla för att icke resa sig mer, dels därför att de, omgifna af de civila rättsbegrepp, som växt tillsammans med ämbetsöfningen hos den civila personalen, hafva att motse ett motstånd, som icke viker, under det att den gamla traditionen, som det dröjer länge att utrota, fordrar, att officeren skall bocka sig, tiga och lyda. Detta vet ju hvar och en, liksom hvar och en vet, att det, som utskottet har skrivit i sin motivering, därmed menar ingen människa någonting, och att de verkliga skälen

äro andra. Hvar och en kan ju uppräknas dessa, och därför är det alldeles onödigt, att jag nämner dem.

Det påstås af utskottet här, att man i grundlagsstadgandet, att utnämningar till militära ämbeten ske i statsrådet, har en garanti för att ingen mannämån skall begås, att icke odugligheten drages fram före dugligheten. Huru kommer det då till, hur i himmelens namn kan det komma till, att det är just öfver sådant, som det klagas, öfver att det råder mannämån och orättfärdighet vid de militära utnämningarna? Då, såsom utskottet säger, en garanti ligger däruti, att statsrådet i dess helhet har rätt att yttra sig om dessa utnämningar och göra sina invändningar gällande, och när utskottet äfven säger att, om statsrådet mot förmodan skulle försumma sin plikt, så finnes ju konstitutionsutskottet, som ställer detta till ansvar, huru kommer det då till, att utskottet icke har hittat något af de tillfällen, då hela landets uppmärksamhet varit fäst på en militär utnämning, som betraktats såsom skandal, hvilka tillfällen sannerligen icke varit sällsynta?

Ifall måhända utskottets medlemmar icke hafva hört talas om huru en sådan där bana, där befordringarne följa tätt med stöd af hofjänst, tager sig ut, så skall jag be att få nämna några exempel — icke några namn. Ryttmästare af andra klass 1874, öfverstelöjtnant och chef för en kår 1875, kabinettskamarherre 1879. Nu går det raskt: öfverste och chef för ett husarregemente 1880, generalmajor 1891, kavalleriinspektör 1892, fördelningschef 1896, generallöjtnant 1901. Jag borde kanske ha börjat litet längre tillbaka i tiden och nämnt att, efter att hafva inträdt i armén såsom underlöjtnant 1855, mannen blef stallmästare hos konungen 1867, ryttmästare i armén 1870, hofstallmästare och chef för hofstallet 1870, ryttmästare i regementet 1872. Således blir resultatet, om man summerar ihop de särskilda data, följande: tjänstgöring vid regementet 1855—1861 eller under 6 år; tjänstgöring utomlands 4 år; hofjänst 1866—1875 eller under 9 år och därunder advancement i armén och i regementet från yngste ryttmästare af andra klass 1874 till kärchef och öfverstelöjtnant året därpå. Detta är ett af de många exemplen.

Ett annat exempel: officer 1859, löjtnant 1865, ordonansofficer hos en medlem af det kungl. huset 1865, adjutant hos konungen 1872, kapten 1872, major 1874, öfverstelöjtnant 1883, öfverste 1888, kabinettskamarherre 1888, generalmajor 1897 och arméfördelningschef 1899. Den sistnämnda utnämningen i synnerhet är väl den, som ådragit sig det största uppseende, som någon militär utnämning kommit i åtnjutande af under hela den tid som jag har följt de offentliga angelägenheterna. Men icke har man förspört, att konstitutionsutskottet däraf har funnit sig föranlåtet att ingripa mot hofmilitarismen. Ej heller har man sport, att statsrådet vid det tillfället har uppfyllt den skyldighet, på hvilken utskottet förlitar sig. Detta är ju rent af tomma talesätt. Hvad tjänar det till att kosta pengar på tryckning af en sådan argumentation, om hvilken hvar och en vet, att ingen menar något med den, utan att

*Ang. ändrad
lydelse af
§ 46 rege-
ringsformen.
(Forts.)*

Ang. ändrad
lydelse af
§ 45 rege-
ringsformen.
(Forts.)

den endast användes i brist på något bättre, då man icke kunnat säga rent ut de verkliga skälen?

Detta var nu två exempel, men jag finner mig föranlåten att tillägga ett tredje, eftersom vi äfven kommit därhän, att det är alldeles i sin ordning att med hofmilitärer jämnställa dem, som haft den förmånen att vara anställda såsom adjutanter hos herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet. Från och med sista dagarne af oktober 1899 till och med 1902 befordrades till chefsposter inom armén 19 personer. Af dessa 19 äro en adjutant hos konungen, en kammarherre hos kronprinsen, en ungdomskamrat till det nuvarande statsrådet och för öfrigt meriterad såsom chef för en grosshandelsfirma, en adjutant hos konungen, ytterligare en adjutant hos konungen, en f. d. adjutant hos nuvarande statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet, en adjutant hos konungen, en adjutant hos konungen, en kammarherre hos kronprinsen och en f. d. adjutant hos den nuvarande landtförsvarsdepartementschefens närmaste företrädare. Detta gör sammanlagdt 10 af de 19.

Detta är nu exempel, som kanske kunna vara tillräckliga, men därtill bör läggas, hvad som helst borde ha nämnts i spetsen för det hela, nämligen förhållandena inom generalitetet. Där finna vi H. K. H. hertigen af Västergötland, inspektör för kavalleriet, öfverste i lifgardet till häst och i Västgöta regemente: hans första officersfullmaktsdatum 1881, senaste fullmaktsdatum i generalitetet 1897, d. v. s. däremellan är det en tidrymd af 16 år. Närmast framför honom läser jag namnet Berg, Richard Vilhelm Timoleon, generalintendent och chef för arméförvaltningens intendentsdepartement och för intendenturkåren. Här är det 35 års väg till generalsvärdigheten. Närmast framför honom står namnet Ericson, Carl Wilhelm, med 35 år på samma väg. Närmast framför honom läses namnet Gadd, med siffran 34 år. Det har alltså fordrats 34 eller 35 år för att nå denna värdighet; ja, här finner jag 36 år för en annan general. Men för prinsen behöfdes ej mer än 16 år. Detta borde som sagdt ha nämnts i spetsen för dessa öfriga exempel på befordringssystemet inom det område, som behärskas af prinsbefäl och hofmilitarism.

Man skulle nog kunna anföra åtskilliga exempel, huruledes i andra afseenden de vanliga reglerna frånträdas, när det gäller att gynna en hofmilitär. Det är bekant, att i vanliga fall får en vakans räcka i 3 à 4 månader för att man med under tiden besparade medel vill förstärka pensionskassan. Men man har lagt märke till att, då för icke länge sedan en kronprinsens kammarherre skulle befordras, han fick sin nya tjänst efter blott några veckor. Då var det angeläget, att tjänsten skulle stå till buds så fort som möjligt för den befordrade, men i andra fall går det an att låta den utnämnde vänta därpå till och med i fyra månader.

Det sattes i fråga — jag glömde nämna det i början af mitt anförande — redan år 1892, att en sådan motion som denna skulle väckas, och då vände sig några ledamöter af Riksdagen till mig därom med åberopande af min reservation vid 1886 års riksdag. Jag gjorde då gällande, att vid urtima riksdagen vore det omöjligt

att få fram en sådan motion, när jag ej kunde godkänna deras uttydning, att man kunde rycka in den erforderliga bestämmelsen i värnepliktslagen; och vid 1893 års riksdag, då frågan åter enskildt debatterades rätt mycket, var det, tror jag, en allmän känsla af att då, när det hade blifvit vedertaget att allting skulle gå efter vederbörandes vilja, om det också ginge åt — allt hvad illa är, så skulle det ej tjäna någonting till. Man skulle skada denna riktiga tanke med att låta den komma fram då, när så många rent af i ett slags förtviflan sökte att öfverskylla hvad de orätt gjort genom att fortsätta på samma väg! Då refuserade jag. Men år 1901 kom åter hvad jag ansåg vara det rätta ögonblicket; och hvarför jag håller det för det rätta ögonblicket nu, det är därför att hvad än konstitutionsutskottet kan hitta på i sin bedröfvelse att skriva ihop på en sådan här lapp, så betyder det oändligt litet beträffande omdömet om själfva frågan. Jag vet sannolikt mycket bättre än någon medlem af utskottet, hurudan stämningen är bland det mycket, mycket stora antalet af dem, som haft anledning att närmare än någon annan se följderna af hofmeriternas företräde och af prinsbefäl: därhän har det kommit nu!

Men hvad visserligen konstitutionsutskottet kan göra i förbund med Första Kammaren, det är att uppehålla reformen så länge, tills det är för sent och den ej någonsin vidare kan gagna — uppehålla den så länge, att det nuvarande tillståndet får fortfara att göra ondt, d. v. s. att personer dragas fram till befäl, som hafva förvärfvat sina egentliga förtjänster i hof-tjänst, och till befäl draga fram prinsar, om hvilka det är veterligt, att de fört befäl på ett sådant sätt, att, om det varit allvar, hela kåren skulle ha råkat i fångenskap eller blifvit på det ömkansvärdaste sätt upprifna. Jag tillstyrker dem, som tro på prinsbefäl, att skaffa sig någon känedom dels om de namnkunniga fälttjänstöfningarna i Skåne — de ligga nu längre tillbaka i tiden — dels om fältöfningarna i Halland år 1901, öfvergången öfver Lagan och hvad därmed står i samband, om hvilken militärer ha yttrat, dels att öfvergången öfver denna bäck sköttes på ett sådant sätt, att under en krigisk aktion i stället för en fredlig lek kåren skulle ha blifvit så godt som förstörd, dels att för öfrigt under dessa fältöfningar under kavalleriinspektörens befäl åtgärder vidtogos, som — det är det bokstafliga uttrycket i ett bref — helt enkelt utskrattades. Ja, när ingenting annat hjälper, får man säga sanningen, sådan den kommer från dem, hvilka ha rättighet att yttra sig om hvad de upplefvat och sett.

Olyckan är ju den, att uppfostran vid hofven för närvarande ej leder till någonting annat än fåfånga, till anspråk på att allt skall böja sig ej blott för okunnigheten, inbilskheten och godtycket, utan att man också skall acceptera teorier och meningar af dem, som äro i saknad af all rätt att uttala en mening i förekommande frågor. Det var andra tider då, när en 17-årig yngling kände landets hela välfärd hvila på hans skuldror. Här fanns någonting utaf stor vilja och — låt vara — ännu blott anlagen och begynnelserna till en stor begåfning! Men under sådana förhållanden togos i anspråk allt hvad som hos en människa kan växa upp och

Ang. ändrad
lydelse af
§ 45 rege-
ringsformen.
(Forts.)

Ang. ändrad
lydelse af
§ 45 rege-
ringsformen.
(Forts.)

bo af ädel vilja och dugande kraft. Hur går det åter till nu? Man börjar med att lära barnen snart sagdt i vaggan — och det är förunderligt, säga läkare och andra, hur tidig begåfningen är i slika fall — att betrakta sig såsom högre väsen än andra människor. Sedan få de lära sig att det som andra, begåfvade, flitiga, energiska personer behöfva åratals af sitt lif för att inhämta, det lära dessa under lek på några veckor eller månader. Man lär sig t. ex. att blifva fornforskare genom att fara till Uppsala och med någon från akademien gå ut till en hög och där ställa sig och gräfva några spadtag! Detta är karaktären af prinsuppföstran nu för tiden. Sedermera med ären vilja anspråken göra sig gällande i statsintressenas verklighet. Man drar sig icke tillbaka i känslan af att af allt detta vet man ingenting, utan man öfverdrifver tvärtom anspråken och sträcker dem långt öfver sitt eget område just för att göra det intrycket på människor, att man har en utomordentlig — för att ej säga rent af öfvermänsklig — förmåga.

På detta sätt får man hofgeneraler i spetsen för försvaret, och på detta sätt slutar äfven ett stormaktsvälde glans vid Sedan. Men ett land som Frankrike, det kan resa sig efter nederlagen. Varen vissa därom, att om någonting jämförligt drabbar detta land, vi icke resa oss därefter, såvida ej i någon aflägsen framtid under en stor omskapning af alla europeiska eller världsförhållanden det finnes någonting kvar af den nation, som en gång *hette* den svenska, som då skulle få igen sin själfständighet, sitt namn och våga att minnas en gammal ära.

Herr Ernst Carlson: Herr talman! Gent emot den ganska omilda kritik, som den ärade motionären ägnat konstitutionsutskottets utlåtande, skall jag, som tillhört utskottets majoritet, tillåta mig yttra något till dess försvar, då utskottet naturligen — det behöfver jag ej försäkra — menat hvad det sagt.

Det är icke angenämt att här uppträda, då jag tvingas att rikta mina ord mot en af oss alla högt värderad motionär, som är kammarens nestor i grundlagsvårdande ärenden och inför hvilken ärliga öfvertygelse och höga syftemål vi böja oss i djup respekt. Om emellertid jag, liksom de flesta af konstitutionsutskottets ledamöter från denna kammare, ej kunnat följa hans ledning denna gång — oaktadt vi lifligt sympatisera med grundtanken i hans förslag — så är det till följd af sakliga och formella skäl, dem utskottet antydt, och dem jag, till bemötande af hvad som här yttrats, ber att i korthet något närmare få utveckla.

Jag skall därvid icke inlåta mig på *de personliga exemplen*, dels därför att jag alltför litet känner deras halt för att kunna bedöma dem, dels därför att jag håller före att, när det är fråga om grundlagsändringar, man genom dylika exempel lätt bibringas en skef och ensidig uppfattning: det beror så mycket på hur exemplen väljas och grupperas. Jag skulle i förbigående endast vilja anmärka, att vill man i fråga om prinsars befäl i krig hämta exempel ur vår egen historia, är det — såsom redan någon antydt — med den lysande rad af fältherrar på tronen vi ägt,

hvilka redan i egenskap af arffurstar eller kronprinsar fört landets vapen med framgång, onekligen vida lättare att därur framdraga bevis mot motionärens påstående än för detsamma. Jag behöfver här icke nämna något af de historiska namnen; de äro oss alla välbekanta.

Ang. ändrad
lydelse af
§ 45 rege-
ringsformen.
(Forts.)

Men, mina herrar, om vi lämna den personliga sidan af saken och uteslutande fästa oss vid *den konstitutionella principfrågan*, tror jag ej, att det kan med framgång bestridas, att — såsom utskottet påpekat — det förefinnes ett organiskt samband mellan § 45 regeringsformen, som motionären föreslagit skola ändras, och §§ 14 och 15 af samma grundlag, dem han lämnat oändrade. Så länge Konungen är högste befälhafvare öfver krigsmakten till lands och vatten och därjämte omedelbarligen besörjer de s. k. kommandomålen, så länge lär det vara en tvingande nödvändighet att hålla möjlighet öppen för prinsar att få bekläda militära befälsposter. Endast så kan en blifvande konung inhämta nödig erfarenhet på det militära området.

Nu påstår väl den ärade motionären, att den erfarenhet och den utbildning, som på det viset kan inhämtas af en prins, är endast en lek. Mot det påståendet vill jag emellertid sätta ett annat, som jag har från högt aktadt fackmannahåll, nämligen att den militära utbildningen i våra dagar äfven för prinsar är ganska allvarlig, och att dessas uppfostran på ett hälsosamt sätt kompletteras därigenom, att de i följd af den militära gradskalans stränga subordination få lära ej allenast att befalla, utan äfven att lyda.

Den ärade motionären anförde vidare, att i flera länder, såsom Nordamerikas Förenta stater, Frankrike och Belgien, statschefen kan vara högsta befälhafvare, oaktadt han är en civil man.

Jag vill dock fästa uppmärksamheten på att med afseende å Sveriges konung råder ett särskildt förhållande, i det att han är högste krigsherre i tvenne förenade riken. Här inträder *hänsynen till Norge*, där, såsom herrarne torde hafva sig bekant, något förbud af nu ifrågasatta art icke existerar. I Norge, som ändock är ett land med ganska demokratisk författning, finnes intet förbud för prins att bekläda militära befälsposter, och den norska statskalendern upplyser därom, att våra nuvarande prinsar i olika grader inneha sådana poster. Det skulle blifva ett ganska egendomligt förhållande, om en blifvande svensk konung väl inom norska armén, men icke inom den svenska skulle kunna inhämta erfarenhet för sitt blifvande kall. Dessutom har jag hört påstås af sakkunnige, att det vid vissa tillfällen, både vid förefallande gemensamma öfningar af svenska och norska trupper i fred och i händelse af krig, kan vara en fördel att hafva tillgång till en eller annan befälsperson af svensk-norsk nationalitet, såsom en prins af kungliga huset kan sägas vara, alltid naturligen under den förutsättning, att han öfver hufvud taget äger för ändamålet erforderliga egenskaper.

Det kan emellertid — såsom motionären skarpt framhållit och utskottet äfven medgifvit — i följd af ifrågavarande grundlagsstadgande lätt uppstå missförhållanden, ja, missförhållanden af

Ang. ändrad
lydelse af
§ 45 rege-
ringsformen.
(Forts.)

dubbel art. Dels kunna nämligen prinsar i följd af sin börd och höga rang lätt nog vinna befordran till högre befälsposter än de ha duglighet till; dels kunna de genom sin ställning tänkas inverka på befordringen af hos dem i gunst stående personer framför andre mera förtjänade män. Då här likväl gäller militära tjänster, hvilka tillsättas i den ordning § 28 regeringsformen föreskrifver, d. v. s. inför Konungen i statsrådet och endast med hänsyn tagen till förtjänst och skicklighet, finnes enligt utskottets förmanande häruti ett korrektiv mot missbruk af denna art.

Nu invänder emellertid motionären, att ett sådant korrektiv icke är starkt och verksamt nog. Det kan ju hända; men i så fall håller jag före, att rättelse bör sökas på annan väg, än den motionären anvisat. Då bör man enligt min mening hellre vända sig till § 48 i regeringsformen, som medgifver Konungen att efter behag tillsätta tjänster inom sitt hof. Andra Kammaren antog 1895 ett tillägg till denna grundlagsparagraf af innehåll, att hofbeställning ej finge förenas med militär syssla. I ett sådant stadgande anser jag att man skulle få ett vida kraftigare och mera verksamt korrektiv mot gunstlingssystemet eller den s. k. hofmilitarismen, därest denna skulle söka göra sig gällande, än genom den föreslagna ändringen af § 45.

Alltså, herr talman, ehuru jag lifigt behjärtar de allvarliga ord, som motionären nyss ställde till oss, och oaktadt jag anser, att hans förslag, äfven om det icke vinner Riksdagens bifall, likväl bör bli af betydelse såsom en vida hörd larmsignal mot faror, som kunna hota till följd af nuvarande bestämmelser, kan jag dock icke följa honom på den väg han föreslagit till farornas afvärfande, utan yrkar, på grund af principiella skäl och framför allt på grund af det inre samband, som äger rum mellan § 45 och § 14 regeringsformen, bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr Bergström: Herr talman! Den siste ärade talaren hänförde sig framför allt till det inre sambandet mellan § 45 i regeringsformen, å ena, samt §§ 14 och 15 i samma grundlag å den andra sidan. Jag trodde, då den ärade talaren i början af sitt anförande talade om sina sympatier för den framställning, som motionären här har gjort, att han med detta sitt yttrande och med denna sammanställning af dessa paragrafer i regeringsformen ville gifva motionären en anvisning att fullt draga ut konsekvenserna en annan gång och således äfven påyrka ändring i §§ 14 och 15 regeringsformen. Har jag emellertid förstätt den ärade utskottsledamoten rätt, är detta *icke* hans mening,

Den ärade representanten för utskottet har förspört, att utbildningen, den militära utbildningen, för våra prinsar för närvarande skulle vara ganska allvarlig. Jag vill emellertid erinra därom, att vid 1901 års riksdag framhöll den dåvarande och nuvarande krigsministern för Riksdagen, att det vore af den allra största vikt, att våra militärer numera uteslutande sysslade med sin militära tjänst. Tror verkligen den ärade talaren, att våra prinsar, som dock hafva så mycket och mångahanda att ägna uppmärksam-

heten åt, äro i tillfälle att uteslutande syssla med den militära tjänsten, äfven om de därför skulle hafva någon alldeles särskild begåfning?

Jag föreställer mig, att, om någon af våra prinsar skulle speciellt vara lagd åt det militära hållet, han icke skulle finna svårt att göra valet för fosterlandet. Han skulle då lätt kunna klagöra för sig, huruvida han kunde göra landet den största nyttan såsom prins eller såsom militär; och då läge vägen klar för honom.

Den ärade talaren framhöll, att en särskild svårighet skulle inställa sig med hänsyn till förhållandet till broderlandet. Han talade om, att prinsarne skulle vara af någon speciell svensk-norsk nationalitet och därför vore särskildt ägnade att intaga befälsställning, om jag uppfattade honom rätt, i händelse af en kooperation mellan den svenska och norska armén. Ja, skola vi på den grund vara hänvisade till att ha ett så ringa urval med afseende på befälsplatserna, tror jag sannerligen, att det skulle vara ganska olyckligt för oss i farans stund.

Den ärade talaren ville, som han uttryckte sig, icke inlåta sig på de personliga exempel, som motionären hade framdragit, därför att han alltför litet kände deras halt. Han tog i stället exempel ifrån äldre tider och pekade på den lysande rad af fältherrar, som vi haft på tronen.

Ja, den ärade talaren är ju historiker och har alldeles särskildt sysselsatt sig med Karl den tolfte berömda, men för vårt land så ödesdigra krigshistoria. Han torde också erinra sig någonting, som passerade här i landet för icke fullt hundra år sedan, när den dåvarande högste krigsherren utrustade sig med Karl den tolfte pistoler, då han gick att för vår räkning förlora först återstoden af våra Östersjöländer och sedan hela landet på andra sidan Bottenhafvet.

Jag tror, att om allvarliga tider för oss skulle komma, vore det lyckligare, i fall den högste krigsherren icke hade en utbildning, som på något sätt kunde förleda honom att sätta en sådan tilltro till sina militära insikter och sin förmåga.

Då jag har denna uppfattning, ber jag att få yrka afslag å utskottets förslag och bifall till motionen.

Herr Ernst Carlson: Jag skall icke till besvarande upptaga öfriga invändningar, som framställdes af den siste ärade talaren. Men då han särskildt vädjade till Karl den tolfte historia, som jag något närmare skulle känna, ber jag i detta afseende att få genmäla ett par ord.

Nämnda exempel finner jag här icke tillämpligt. Ty Karl den tolfte var redan konung, låt vara blott adertonårig, när han som högste befälhafvare tog ledningen af ett långt, för Sverige olyckligt krig. Och man kan endast beklaga, att omständigheterna voro sådana, att han icke före den tiden haft tillfälle att på mera underordnade befälsplatser vinna någon erfarenhet, ehuru han eljest fått en god militärisk uppfostran.

Däremot skulle kunna hänvisas på, att vi i Karl den nionde,

Ang. ändrad
lydelse af
§ 45 rege-
ringsformen.
(Forts.)

Gustaf den andre Adolf, Karl den tionde Gustaf och Karl den fjortonde Johan ha exempel på konungar, som, redan innan de kommit upp på tronen i egenskap af prinsar eller arffurstar, gagnat vårt land i krig.

Lämnande de historiska exemplen åt sitt värde, yrkar jag, herr talman, fortfarande af principiella skäl bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen var härmed slutad. I enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan och dels på afslag däraf och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utvisade 123 ja mot 90 nej; och hade alltså utskottets hemställan bifallits.

§ 11.

Härefter föredrogs och godkändes statsutskottets utlåtande, n:o 55, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande för år 1904 af anslag till utförande af provisoriska anordningar vid centralstationen och norra stationen i Stockholm m. m.

§ 12.

Efter föredragning härupå af statsutskottets utlåtande, n:o 56, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om anvisande af medel till odlingslånefonden, begärdes ordet af

Herr Lindblad, som yttrade: Jag skall anhålla att vid detta tillfälle få uttala ett önskemål med afseende å de bestämmelser, som utaf Kungl. Maj:t utfärdats på administrativ väg för dessa odlingslåns erhållande.

Förhållandet är nämligen det, att sedan odlingslån i vederbörlig ordning beviljats, affordras man af vederbörande myndighet,

bl. a. en förbindelse att verkligen odla de marker, som komma att torrläggas.

Men nu är förhållandet det, att i det förberedande stadium, hvari ett odlingsföretag då befinner sig, är det en stor del af intressenterna däri, som icke ha någon skyldighet att deltaga i företagets fullbordande. De, som själfva icke äro sökande, kunna enligt dikningslagen afsäga sig båtnaden af företaget och öfverlåta en del af jorden åt dikningsbolaget.

Men här har Kungl. Maj:t utfärdat en administrativ författning, som säger, att hvarje i ett odlingsföretag deltagande jordegare skall affordras en odlingsförbindelse.

Om nu de förvaltande myndigheterna här skola absolut vidhålla detta, kan det inträffa, att en del, ja, en mycket obetydlig del af de jordegare, som äro intressenter i ett sådant företag, med sitt nej kunna stänga de andra.

Jag har blott här velat uttala det önskemålet, att Kungl. Maj:t i vederbörlig ordning måtte i någon mån göra någon inskränkning härutinnan, betingad af praktiska hänsyn, så att man icke emot klara skäl kan omintetgöra erhållandet af odlingslån genom ett ovillkorligt uppställande af rent formella fordringar.

För öfrigt är jag öfvertygad, att när ett odlingslån verkligen är beviljadt, komma intressenterna allmänt att bedrifva själfva odlingsarbetet, sedan torrläggningen fullbordats. Då de ju i hvarje fall drabbas af kommande utdebitering, gör detta, att en hvar helt naturligt vill taga vara på den jord, som genom företaget vunnits.

Men att ett mycket obetydligt antal jordegare, som af ett företag beröras, men hvilka kanske i själfva verket icke äro intresserade däri, skola kunna stänga möjligheten af låns bekommande för de mest intresserade, det anser jag vara orätt, och därför har jag velat göra detta uttalande till protokollet. Jag har någon erfarenhet härom såsom själf deltagare i ett odlingsföretag och åberopar därjämte en statens landtbruksingeniör såsom den där varmt förordar någon lättnad i affordrandet af dylika odlingsförbindelser.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Vidare föredrogos hvar för sig och blefvo af kammaren godkända statsutskottets utlåtanden:

n:o 57, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om räntenedsättning för vissa från odlingslånefonden utlämnade lån;

n:o 58, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt afidne stationskarlen Anders Nilsons änka och barn;

n:o 59, i anledning af väckt förslag om eftergifvande af staten tillkommande s. k. öfverränta å de till Hultsfred—Västerviks och Västervik—Åtvidaberg—Bersbo järnvägsaktiebolag utlämnade statslån; och

n:o 60, i anledning af väckta motioner om uppgörande af plan till förbättrade kommunikationer i en del af Norrland m. m.

§ 14.

Om anvisande af medel till uppförande af bostäder för i statens tjänst anställda arbetare, betjänte och lägre tjänstemän i städerna eller dessas närhet.

Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande, n:o 61, i anledning af väckt motion om anvisande af medel till uppförande af bostäder för i statens tjänst anställda arbetare, betjänte och lägre tjänstemän i städerna eller dessas närhet; och lämnades därvid på begäran ordet till:

Herr Nyström, som yttrade: Herr talman, mina herrar! I föreliggande af mig väckta motion hemställes, att Riksdagen ville anvisa ett belopp af två millioner kronor till uppförande af bostäder åt lågt aflönade statstjänare samt i statens tjänst anställda arbetare. Utskottet har med en mycket knapphändig motivering afstyrkt denna min motion.

Bland de skäl, på hvilka utskottet stöder detta afstyrkande, finnes ett, som är af helt och hållet formell natur, nämligen att det framställda förslaget skulle vara så »sväfvande», att utskottet knappast vet, huru det skall uppfatta detsamma. Ja, förslagets »kläm» innehåller nu visserligen endast en hemställan, att till Kungl. Maj:ts förfogande måtte ställas ett anslag för att därmed åstadkomma bättre bostadsförhållanden för vissa slag af arbetare och lägre tjänstemän. Men uti själfva motiveringen till förslaget har jag antydt tre olika sätt, på hvilka detta ändamål skulle kunna vinnas, nämligen dels därigenom att staten själf bygger, dels därigenom att staten för ifrågavarande syfte utlånade penningar till stadskommuner, och slutligen dels därigenom, att penningarna utlånades till allmännyttiga byggnadsföreningar. Det är således *detta*, som utskottet finner vara så sväfvande. Jag skall då be att få nämna, att, enligt hvad erfarenheten i andra land utvisar, hvart och ett af dessa tre af mig angifna sätt mycket väl kan användas. Uti Norge och Danmark har man begagnat sättet att utlämna lån till kommuner; i Tyskland hafva byggnadsföreningarna beviljats ganska betydliga lån och äfvenså har i detta sistnämnda land, speciellt i Preussen, staten själf låtit bygga i mycket stor utsträckning. Om jag nu skulle hafva i min motion begränsat mig till ett af dessa sätt och gifvit noggrannare antydningar om, huru jag tänkt mig, att Kungl. Maj:t borde gå till väga vid anslaget användande, är jag öfvertygad, att jag i hvarje fall skulle hafva fått samma svar från utskottet, och dessutom, ifall motionen bifallits, kunde det tänkas, att Kungl. Maj:t funnit sig förhindrad att använda just den metod, som jag skulle hafva anvisat. Det är därför med afsikt, som jag icke särskildt förordat något af de omnämnda sätten, för att Kungl. Maj:t själf måtte få tillfälle att söka utröna, på hvilken väg det minsta motståndet vore att emotse. På hvilken väg saken lättats kan genomföras, är under närvarande förhållanden omöjligt att säga på förhand, och man torde ej heller hafva att hoppas för den närmaste tiden på något initiativ från

vare sig kommuner eller arbetarnas och de lägre tjänstemännens sida, ty hvad angår dessa senare lefva de liksom den öfriga lägre befolkningen i de stora städerna under så tryckta förhållanden, att de stå fullkomligt lamslagna, när det gäller att fatta något initiativ. Det bästa och enda möjliga blir därför att öfverlämna åt regeringen själf att söka utröna, på hvilket sätt det anslag, som begäres, lämpligast må kunna användas.

Detta skäl af mera *formellt* innehåll har af utskottet i främsta rummet framhållits vid dess afslagsyrkande. Men utskottet har här för äfven anfört ett par *reella* skäl, hvilka jag nu anhåller att med några ord få belysa.

Statsutskottet säger, att det i själfva verket icke finnes någon bostadsbrist för de lägre tjänstemännen, emedan, såsom utskottets ord falla, »de icke lära sakna utväg att förskaffa sig en bostad, som kan anses motsvara skäligena anspråk». Jag har emellertid i min motion utförligt visat, huru det är ställt med bostadsförhållandena i Stockholm och hurusom de mindre bemedlade kunna få betala ända till 350, ja, 400 kronor för blott ett rum och kök. Om man nu antager, att en lägre statstjänare har i genomsnitt en årsinkomst af ungefär 900 kronor — hvilket belopp t. ex. vaktmästarne i statens ämbetsverk vanligen hafva i årslön —, så har han att däraf utgifva nära på hälften blott för att förskaffa sig bostad. I utlandet däremot, där man något mera än hos oss sysselsatt sig med hit-hörande frågor, har man ansett det normala förhållandet vara att en arbetare ej betalar mera än en femtedel eller till och med endast en sjättedel af sin årsinkomst för hyra af bostad. Detta af utskottet anförda skäl torde därför få anses sakna allt berättigande.

Ett annat skäl, som utskottet anför till stöd för sitt afslagsyrkande är, att dyrtidstillägg blifvit på de senare åren beviljadt åt de lägre statstjänstemännen, just i följd däraf att de fått betala högre bostadshyror. Dyrtidstillägg af 10 procent utgår emellertid endast till ordinarie statstjänare, men alls icke till extra ordinarie sådana och naturligtvis ej håller till i statens tjänst anställda arbetare. Äfven detta utskottets skäl är således icke hållbart, och det förhåller sig i detta hänseende helt enkelt alls icke så, som utskottet påstår. Jag vill i detta sammanhang erinra om den för några dagar sedan beslutade civilstaten för flottan och hurusom, oaktadt den företagna omregleringen, vaktmästarelönerna blefvo i denna stat upptagna med samma belopp, hvarmed de utgå till vaktmästare i de centrala ämbetsverken men utan tillagdt dyrtidstillägg.

De skäl, som af utskottet anförts, utgöras således af dels undanflykter, dels uppgifter, hvilka icke tåla vid någon närmare granskning. Om utskottet varit intresserad för den stora sociala fråga, som i min motion tagit sig ett uttryck, så borde utskottet åtminstone hafva uttalat sin sympati för densamma och icke på skenskul afstyra motionen. Bostadsfrågan är i själfva verket af sådan betydelse, att man icke utan trängande skäl bör skjuta den åsido. Det erkännes också från så godt som alla håll, att den är grundläggande för nykterhetsarbetet, för det hygieniska framåtskridandet,

Om anvisande af medel till uppförande af bostäder för i statens tjänst anställda arbetare, betjänte och lägre tjänstemän i städerna eller dessas närhet.

(Forts.)

Om anvisande af medel till uppförande af bostäder för i statens tjänst anställda arbetare, betjänter och lägre tjänstemän i städerna eller dessas närhet.

(Forts.)

för det moraliska tillståndet inom landet och slutligen för arbetarefrågan i dess helhet. Om statsutskottet känt det nära och innerliga samband, som råder mellan allt detta och bostadsfrågan, så tror jag icke, att det behandlat motionen på det snäfva sätt, som nu skett.

Såsom jag nyss antydt, är det icke någon nyhet, att staten beviljar medel till byggande af bostäder eller till understödjande af den allmännyttiga byggnadsverksamheten. Jag har i motionen omnämmt, att preussiska staten år 1895 började bevilja medel till lindrande af bostadsnöden särskildt för statstjänare och att sammanlagda beloppet häraf intill år 1901 uppgick till tjugu miljoner mark. Under förra året beviljades ytterligare tolf miljoner mark, så att hittills har den preussiska staten för ifrågavarande ändamål anvisat icke mindre än trettio två miljoner mark. Öfriga tyska stater, såsom Sachsen, Hessen m. fl., hafva äfven beviljat direkta anslag för främjande af detta slag af byggnadsverksamhet, och jämväl i Norge samt Danmark hafva, såsom i motionen anförts, liknande åtgärder vidtagits. Skulle det då vara för tidigt, om också vi här i Sverige börja röra på oss i denna fråga, särskildt med hänsyn till landets hufvudstad, hvarest såsom i motionen visats sämre bostadsförhållanden äro rådande än i någon annan stad vare sig i Amerika eller Europa, och borde icke svenska folkets representanter nu betänka det stora ansvar, som de hafva gent emot denna stora bostadsnöd? Två hufvudvägar finnas att häruti hjälpande ingripa; den ena är lagstiftningens, den andra det direkta understödets. Den förra är långsam och leder först efter många år till målet, den senare verkar hastigare och är nödvändig att anlita, då förhållandena äro så svåra som de nu äro hos oss. Det är därför jag har vågat göra den framställning jag gjort, ehuru jag till fullo inser att den andra vägen äfven måste med det snaraste beträdas.

Jag har ansett mig äga fog för min framställning, då jag yrkat på direkt understöd för statens egna arbetare, ty det är ju dock en fastslagen och af alla erkänd princip, att en arbetsgifvare skall tillhandahålla bostäder åt sina arbetare, för det fall att de icke äro själfva i stånd att skaffa sig sådana.

Det är ju också ett allmänt känt förhållande, att hvad som är det svåraste, när det gäller att afskaffa bostadsnöden, är att anskaffa härför erforderligt kapital. Om man då genom att bevilja ett relativt taget så ringa belopp som det af mig nu begärda — en utgift, som ju ej går förlorad, enär de uppförda byggnaderna utgöra säkerhet för beloppet, en säkerhet som enligt all erfarenhet är betryggande — kan göra något i den riktningen, så anser jag, att man icke är berättigad att undandraga sig.

Jag skall tillåta mig att läsa upp några ord ur ett anförande, som af den preussiske finansministern Miquel hölls i preussiska deputeradekammaren, då frågan om anslag af ifrågavarande art första gången, år 1895, debatterades. »Staten», sade han »behöfver ej, om den går till väga på sätt som föreslagits, bringa något afsevärdt finansiellt offer, den ställer endast sin billigare kredit till förfogande. Om detta kan ske utan att regeringen lider någon för-

lust, men hyrorna ändock nedbringas och bostäderna förbättras, så måste detta betraktas som en stor välgärning. Staten skulle äfven kunna bispringa byggnadsföreningarne, om den, utan att i allmänhet behöfva löpa någon risk, lämnade dem kredit. Bostadsfrågan vore», fortsatte han, »i såväl nationalekonomiskt som moraliskt hänseende den mest brännande af alla sociala frågor, och hvad man här, utan att bringa stora offer, kunde göra, borde man ej försumma.» Och ministern för de allmänna arbetena, Thielen, yttrade vid samma tillfälle: »Den största välgärning vi kunna bevisa våra svagt aflönade statstjänare är väl den att skaffa dem sunda, angenäma och billiga bostäder, hvilket skulle skydda dem för mycket, till hvilket de nu hemfalla, och som inkräktar på såväl deras kroppsliga som moraliska välbefinnande». Med sådana exempel för ögonen anser jag, att vi med det allra första böra slå in på en väg, som vi i alla fall förr eller senare blifva *tvungna* att beträda, om vi vilja uppfylla våra förpliktelser gent emot dem, som lida nöd och icke kunna hjälpa sig själfva.

Jag skall nu icke, herr talman, framställa något yrkande, men jag har velat säga detta för att kunna åtminstone för min egen räkning hålla frågan öppen till ett annat år.

Med herr Nyström förenade sig herrar *Lindhagen*, *Beckman* och *Broomé* i Bårslöf.

Herr vice talmannen Pehrson: Herr talman! När den ärade motionären icke gjort något yrkande, kunde det ju vara obehöfligt att nu taga kammarens tid i anspråk, men jag vill likväl yttra några ord i frågan, särskildt med fästadt afseende på det anförande, som den ärade motionären här nyss hållit.

Motionären har fäst sig vid, att utskottet ansett hans förslag vara i någon mån sväfvande. Jag tror emellertid, att utskottet har tillräckligt goda skäl för detta sitt uttalande, och jag vill nu söka att i allra största korthet visa, hvilka dessa utskottets skäl äro.

Efter det att motionären i sin motivering ganska utförligt talat om bostadsbristen *i allmänhet*, gör han i sitt förslag om afhjälpan af denna bostadsbrist den inskränknigen, att förslaget *endast* skall afse personer, som äro anställda uti statens tjänst. Redan därutinnan, att motionärens förslag alltså icke i någon väsentlig mån afhjälper de bristfälligheter och olägenheter, som motionären påpekat, synes mig ligga en mycket stor svaghet.

Motionären har uti sin motivering vidare framhållit, på hvad sätt man skulle understödja sträfvandet att anskaffa bostäder åt personer, anställda i statens tjänst. Om det af motionären ifrågasatta anslaget å 2,000,000 kronor skulle beviljas, bör regeringen — såsom motionären själf här nyss sade — äga frihet att antingen bygga själf eller på för ändamålet betryggande villkor utlåna penningarna till stadskommuner eller allmännyttiga byggnadsföreningar. Så har motionären sagt i motiveringen. I sin kläm återigen anhåller han, »att Riksdagen måtte till Kungl. Maj:ts förfogande ställa ett belopp af två miljoner kronor att utgå af länemedel för

Om anvisande af medel till uppförande af bostäder för i statens tjänst anställda arbetare, betjante och lägre tjänstemän i städerna eller dessas närhet.

(Forts.)

Om anvisande af medel till uppförande af bostäder för i statens tjänst anställda arbetare, betjänte och lägre tjänstemän i städerna eller dessas närhet.

(Forts.)

att, på sätt Kungl. Maj:t finner lämpligt, användas till uppförande af bostäder för i statens tjänst anställda arbetare, betjänte och lägre tjänstemän i städerna eller dessas närhet». I det ena fallet vill alltså motionären, att ett belopp af 2,000,000 kronor skall ställas till regeringens förfogande med rätt för regeringen att antingen bygga själf eller på för ändamålet betryggande villkor utlåna penningarna till stadskommuner eller allmännyttiga byggnadsföreningar. I det andra fallet däremot vill motionären, att detta belopp, 2,000,000 kronor, skall ställas till Kungl. Maj:ts förfogande med rätt för Kungl. Maj:t att efter godtfinnande använda detta belopp för ändamålet i fråga. Är icke detta ett sväfvande förslag, förstår jag icke, hurudant ett förslag skall vara, för att man skall kunna säga, att detsamma är sväfvande.

Jag erkänner gärna det goda syftet i motionärens framställning, men jag hemställer till kammaren, om det är möjligt att på så sväfvande grunder som de, hvarpå detta förslag hvilat, tillstyrka bifall till förslaget.

Jag tror således, att statsutskottet haft goda skäl för sitt afstyrkande af motionen, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Larsson i Lund: Herr talman, mina herrar! Motionären har — som naturligt är — i sin motivering framhållit hufvudsakligen de förhållanden, som i nu ifrågavarande afseende råda här i hufvudstaden. Men det gäller här icke blott ett hufvudstadsintresse, utan denna fråga framträder med all makt inom hela landet, särskildt i städerna, och det är därför, som jag nu ber att få taga till orda för att understödja motionären, icke med något yrkande om bifall till hans motion, — något sådant kan ju icke komma i fråga —, men för att uppmuntra motionären att en annan riksdag återkomma med sitt förslag och då formulera detsamma så, att det kan tillvinna sig statsutskottets uppmärksamhet, hvilket icke lyckats den nu föreliggande motionen.

Då man läser först motionen och sedan utskottets utlåtande öfver densamma, kan man icke dölja för sig, att dessa båda aktstycken stå till hvarandra i ett förhållande, som med afseende å vikten och innebörden är alldeles omvänt. Statsutskottet tyckes icke ha kunnat finna, att det här rätteligen rör sig om en fråga af djupt ingripande social betydelse. Det kan man finna af ett uttryck i utskottets betänkande, nämligen då utskottet på ett ställe säger: »Om det öfver hufvud skulle befinnas behöfligt och lämpligt, att staten vidtager åtgärd i ofvan angifna syfte» — d. v. s. motionens syfte — »måste» etc. De siffror, som anförts i motionen måtte väl visa, att denna fråga har så djup innebörd och är af så stor vikt, att det hade varit i sin ordning, att utskottet behandlat den med något större uppmärksamhet, än hvad nu varit fallet.

Jag vill icke spilla tiden här, då det är tydligt, att motionen för denna gång är fallen, utan jag ber blott att få betyga motionären mitt tack, därför att han bragt denna fråga på tal, och då

jag uttalar detta tack, är jag öfvertygad om, att jag bakom mig har en stor skara af våra svagt aflönade arbetare och betjante i statens tjänst.

Att denna fråga kommer upp på nytt igen, är af vikt, icke minst därför att staten är vår största arbetsgifvare. Utvecklingen har gått därhän, att staten och kommunerna i allt större omfattning börjat uppträda som arbetsgifvare, och det är äfven af stor betydelse, att dessa arbetsgifvare blifva föregångsmän för andra arbetsgifvare. Ett inskridande från statens sida i den af motionären påyrkade riktningen skulle alltså vara af en mycket stor vikt för de sociala reformer, hvilka vi väl alla önska måtte med det snaraste kunna genomföras.

Om anvisande af medel till uppförande af bostäder för i statens tjänst anställda arbetare, betjante och lägre tjänstemän i städerna eller dessas närhet.
(Forts.)

Häruti instämde herrar *Pettersson* i Södertälje, *Persson* i Malmö, *Berg* i Göteborg, *Kvarnzelius*, *Österberg*, *Johansson* i Öija och *Thorsson*.

Herr Branting: Jag skulle kunna inskränka mig till att i allt väsentligt instämma i hvad som yttrades af den senaste ärade talaren, men jag ber likväl att få framhålla ytterligare ett par saker.

När häromdagen i denna kammare förevar frågan om sådana ändringar i lagstiftningen angående inteckning i fastighet, att därigenom byggande af bostäder åt de mindre bemedlade skulle kunna främjas, gjordes den invändningen, att den vägen borde man icke gå, utan i stället skulle man se till, om det icke fanns några andra vägar, som lättare och säkrare kunde leda till målet. Såsom en sådan angafs då att genom lån understödja bl. a. bostadsföreningar och sådana företag, som på snabbaste och mest praktiska sätt kunde åstadkomma bostäder.

Nu föreligger här just ett sådant förslag, att staten skall ingripa härvidlag och ställa medel till förfogande för dem, som vilja bygga. Men när detta förslag nu kommer fram, har utskottet för detsamma endast ett mycket snävt och afvisande svar.

Herr vice talmannen har nu här framhållit, att motionen skulle vara — såsom han sade — »i någon mån» sväfvande. Utskottet säger för sin del, att det anser motionen »i hög grad» sväfvande. Redan detta är ett litet återtåg i utskottets försvar, som jag ber att få inregistrera.

Herr vice talmannen gjorde gällande, att det skulle vara en svaghet i motionärens framställning, att han, efter att ha talat om bostadsförhållandenas dåliga beskaffenhet i allmänhet, sedan inskränker sitt förslag till att afse endast statstjänare. Hade emellertid icke en sådan inskränkning gjorts, skulle statsutskottet helt visst ha ansett, att förslaget innehölle rena rama socialismen, då det ju i så fall begärdes statsanslag för anskaffande af erforderliga bostäder åt befolkningen, när den privata spekulationen icke längre räckt till. Jag ber emellertid att få tuga fasta på detta vice talmannens uttalande, om jag också icke är riktigt säker på att han, om en sådan motion framkommer, skall vilja stå för detsamma.

Om anvisande af medel till uppförande af bostäder för i statens tjänst anställda arbetare, betjänter och lägre tjänstemän i städerna eller dessas närhet.

(Forts.)

Vidare framhöll den ärade talaren, att det skulle vara på mycket lösa boliner, som det uppdrag, hvilket motionären i sin kläm vill gifva Kungl. Maj:t, nu skulle lämnas. Men det är ju uppenbart, att denna kläm endast hänvisar till den föregående motiveringen. Såsom den föregående talaren här utvecklat, redogöres i motiveringen för de olika alternativen, och därför synes det mig, som om detta skäl icke riktigt skulle hålla streck.

Frågan här är nog den, huruvida man vill slå in på den föreslagna vägen eller ej, och det verkliga förhållandet har då väl varit det, att den nu framkastade tanken varit för ny för utskottets medlemmar, så att den därför icke kunnat inom utskottet vinna riktig ankläng.

Såsom ställningen för närvarande är, skulle ju äfven ett bifall till motionen knappt innebära något annat än en opinionsyttring från denna kammars sida, men jag hoppas att motionären i alla fall, då redan talrika instämmanden blifvit gjorda till förmån för hans förslag, måtte finna, att detta verkligen har resonans här i kammaren och att han här har berört en framtidsfråga, som man väl må hoppas skall så snart som möjligt blifva en nutidsfråga. Huru angeläget detta är, framgår af de undersökningar, som blifvit gjorda beträffande bostadsförhållandena för de lägre statstjänarne här i Stockholm. Resultatet af dessa undersökningar har i en framställning från ett möte meddelats kammarens ledamöter, och det har därvid påpekats, att det blifvit för denna personal allt svårare och svårare och nästan omöjligt att till hvad pris som helst, snart sagdt, erhålla lämpliga bostäder, enär dylika lägenheter icke kunna i på långt när erforderligt antal uppbibras. Bostadsfrågan behöfver lösas, och denna lösning måste ske snarast möjligt, så att de nu rådande svåra missförhållandena i detta afseende blifva afhjälpta.

I den förhoppning, att motionären icke måtte förtrötts, utan komma tillbaka på nytt med en framställning i liknande syfte, samt i förhoppning, att statsutskottet då, sedan uppmärksamheten blifvit mera fäst vid denna viktiga fråga, måtte ställa sig mera välvilligt gent emot densamma än i år, skall jag, herr talman, för närvarande icke göra något yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Moll* och *Thylander*.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Föredrogos hvart för sig och blefvo af kammaren godkända statsutskottets utlåtande och memorial:

n:o 62, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående en väganläggning inom Norrbottens län mellan Arvidsjaurs kyrkostad och Muskusselet i Arvidsjaurs socken; och

n:o 63, med förslag till åtskilliga stadganden att införas i det nya reglementet för riksgäldskontoret.

§ 16.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget sammansatta stats- och bankoutsrottets utlåtande, n:o 5, i anledning af väckt motion om användande för Riksdagens bibliotek af de för riksgäldskontoret afsedda lokalerna i det nya riksdagshuset.

I en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 33, hade herr *M. Höjer* hemställt, att Riksdagen behagade besluta, att alla de i det nya riksdagshuset belägna och för riksgäldskontoret afsedda lokaler skulle efter sakkunniga mäns hörande för riksdagsbiblioteket inredas och af detsamma för framtiden disponeras.

Ang. användande för Riksdagens bibliotek af de för riksgäldskontoret afsedda lokalerna i det nya riksdagshuset.

Utskottet hemställde dock, att herr Höjers förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet begärdes af motionären

Herr Höjer, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Det har berättats mig, att, då för 14 à 15 år sedan man på allvar tänkte göra upp plan och ritningar till ett nytt riksdagshus, vederbörande anmodade en mycket mäktig, då lefvande riksdagsman, representant för Nedan-Siljans domsaga i denna kammare — jag förmodar i egenkap af sakkunnig — att anskaffa de uppgifter, som erfordrades för ritningars och planers uppgörande med afseende på riksdagsbiblioteket. Den ärade representanten fullgjorde också uppdraget, och enligt berättelsen skulle han hafva framlämnat tvänne uppgifter, den ena afseende volymernas antal inom biblioteket, och den andra den golfyta, som var af behofvet påkallad. Det var ju alldeles klart, att de båda uppgifterna voro både nyttiga och nödvändiga. Men den ärade representanten hade glömt, att man, om icke alltid, likväl åtminstone som regel, plägar sätta upp böckerna efter väggarna, och att det således tarfvades åtskilliga *andra* uppgifter, som äfven voro af nöden. Jag törs nu icke gå i godo för huruvida berättelsen är sanning. Men den borde vara det, ty den utgör ett utmärkt karakteristikon på vederbörandes sätt att gå till väga med afseende på allt, som under de sista 15 åren stått i samband med riksdagsbibliotekets nya lokaler, ett tillvägagående, som kan karakteriseras af en nästan barnslig skuggrädsla för all verklig sakkunskap rörande den sak, hvarom nu är fråga.

Några år senare eller år 1894 gick man öfver från tal till handling på allvar och då skulle, som herrarne se af betänkanudet, ritningar definitivt uppgöras till det nya riksdagshuset och till de nya bibliotekslokalerna inom detsamma. Hvad hade då vederbörande bort göra och haft skyldighet att göra? Jo, de skulle naturligtvis hafva sändt ut arkitekten och riksdagsbibliotekarien på en resa till Europas förnämsta bibliotek för att där lära ett och

Ang. användande för Riksdagens bibliotek af de för riksgäldskontoret afsedda lokalerna i det nya riksdagshuset.

(Forts.)

annat, som kunde vara nyttigt och nödigt. Detta skedde icke, utan hvad vederbörande gjorde, det var att de gafvo den stackars arkitekten anvisning på att, med afseende på bibliotekets inredning, inhämta upplysningar och råd af ledamöter inom riksgäldskontorets styrelse, liksom om dessa värde herrar, huru utmärkta de än kunde vara såsom styrelseledamöter inom riksgäldskontoret, tillika sutto inne med den sakkunskap, som behöfves, när det gäller att göra upp ritningar till ett bibliotek. Följden af detta tillvägagående visade sig under årens lopp. Sommaren 1902 voro i själfva verket lokalerna för riksdagsbiblioteket uti det nya riksdagshuset så godt som färdiga, med undantag af inredningen, och då stodo dessa lokaler där såsom ett vittnesbörd därom, att vederbörandes själförtroende endast kunde öfverträffas af deras kompletta inkompetens i den sak, hvarom nu är fråga. Man tänkte då, mina herrar, först *då*, att det kunde vara nyttigt att inhämta anvisningar och råd utaf en person, som stod Riksdagen ganska nära, dess egen bibliotekarie. Det är dock ganska karakteristiskt, att riksdagsbibliotekarien icke under loppet af 8 år blef tillfrågad med hänsyn till riksdagsbibliotekets lokaler och dithörande frågor. Sommaren 1902 fick han ändtligen tillfälle att officiellt yttra sig och afgaf då det yttrande, som jag tillätit mig att i min motion i några hufvudpunkter referera. Detta yttrande, så humant affattadt det nu än är, utgör i själfva verket, enligt mitt förmenande, en den allra blodigaste kritik på vederbörandes sätt att i detta fall gå till väga. Han har ju med detta sitt yttrande visat, att lokalerna, från bibliotekteknisk synpunkt sedt, äro mer eller mindre olämpliga, och att de redan från begynnelsen voro alldeles otillräckliga. Med anledning emellertid af bibliotekariens sakrika utlåtande funno vederbörande, d. v. s. riksdagshuskommittéen, att det ändå var nödvändigt att gifva åt riksdagsbiblioteket ett större utrymme än hvad i själfva verket var åt detsamma beskärft i den lokal, som nu stod så nära sin fullbordan, och då lära vederbörande hafva, efter hvad som också framgår af betänkanDET, gifvit åt bibliotekarien och riksdagshusarkitekten i uppdrag att på tjänligt ställe inhämta närmare kännedom om dithörande förhållanden. Så står det i betänkanDET, och det är nog sant. Jag vill endast tillägga tvenne upplysningar, som jag inhämtat. Den ena upplysningen är den, att konstresan afsåg egentligen en färd till Göteborg för att taga kännedom om stadens nya bibliotekshus, och den andra upplysningen är den, att denna resa icke blifvit verkställd än den dag, som i dag är. Så kom i januari min motion och den i förbindelse med riksdagsbibliotekariens förut omförmälda yttrande synes hafva väckt litet oro i lägret och föranledt vidtagande af åtskilliga åtgärder. Nu föreligger det en alldeles splitter *ny* plan till riksdagsbibliotekets inrymmande i det nya riksdagshuset och det är för denna nya plan, jag skall anhålla att få i några hufvuddrag redogöra.

Som herrarne påminna sig af den korta redogörelsen i min motion, är det nu så godt som färdiga biblioteket i riksdagshuset fördeladt i två våningar, en del i bottenvåningen och en del i hufvudvåningen. Lokalerna i hufvudvåningen utgöras af en mycket

stor, mycket hög och präktig läsesal med 2 därtill hörande rum. Nu kan jag underrätta kammaren därom, att det icke endast eventuellt utan, efter det samtal jag i förrgår hade med riksdagshusets arkitekt, alldeles definitivt lär vara bestämdt, att dessa lokaler i hufvudvåningen skola tagas ifrån riksdagsbiblioteket allesammans, den stora präktiga läsesalen inbegripen, och detta därför att de lokaler, som äro afsedda för talmännen och statsrådets ledamöter och som också äro nästan färdiga, befunnits vara för få och för tränga för sitt ändamål. Nu är den planen uppgjord, att de nämnda präktiga lokalerna för riksdagsbiblioteket skola användas för det nya ändamålet, och den präktiga läsesalen förvandlas till statsrådets stora salong eller foajé. Det galleri, som i betänkandet omtalas och som går omkring den stora läsesalen, öppnar sig utåt salen med stora hvalföppningar, hvilka nu skola muras igen, och i muren anbringas mindre fönster eller gluggar, genom hvilka ett mycket sparsamt, sekundärt ljus kommer att falla in i det bakom liggande galleriet. Det är *där*, som vederbörande tänka, att en stor del af riksdagsbiblioteket skall uppställas. De flesta af bibliotekslokalerna skola emellertid efter det sista förslaget ligga i bottenvåningen. De utgöra tillsammans en massa rum, som utan allt tvifvel, i synnerhet om man från början tager korridoren till hjälp, skola blifva tillräckliga att inrymma biblioteket med dess nuvarande omfång. Af dessa lokaler ligga några åt det, som jag tycker, tämligen tränga prånget emellan riksdagshuset och det nya bankhuset, några åter inåt en gård, som torde vara nästan stupmörk, emedan den liknar bottnen af en djup brunn, där dagsljuset, åtminstone så vidt jag begriper, endast sparsamt kan tränga ned. I själfva verket kommer, enligt den nya planen, riksdagsbiblioteket att blifva inrymdt i 3 våningar. Hufvudparten af biblioteket kommer att ligga i bottenvåningen, där alla rummen äro mer eller mindre mörka och låga, och där dessutom själfva dispositionen af rummen ovillkorligen är mycket otillfredsställande. En annan del kommer att inrymmas i hufvudvåningen i det s. k. galleriet, hvarest vederbörande hafva tänkt gömma åtskilliga af bibliotekets skatter; och slutligen, ytterligare några stadier högre upp i luften, hafva vi den mycket omtalade attikvåningen, för att icke tala om den kolossala vindsvåningen, där jag förmodar, att hundratusentals volymer kunna stoppas in och förblifva till dagarnes ända. Det blir då mycket angenämt att vara bibliotekarie i riksdagsbiblioteket i Stockholm. Det blir särdeles bekvämt både för honom och hans amanuens att från alla de skilda lokaliteterna skaffa fram de böcker, som allmänheten rekvirerar. Jag frågade riksdagshusarkitekten, huru vederbörande skola komma ifrån den ena våningen till den andra? Jo, svarade han, det kommer att gå mycket lätt. Jag skall anbringa en hiss från bibliotekslokalerna i bottenvåningen och på den hissen kan bibliotekarien fara upp i hufvudvåningen. Därifrån kan han praktisera sig in på galleriet, om han har något där att göra. Skall han upp i attik- eller vindsvåningen, behöfver han blott stiga in i en annan hiss, och kommer han ändtligen fram, kan han sedan vid ljus och facklors sken fördjupa sig i lo-

Ang. användande för Riksdagens bibliotek af de för riksgäldskontoret afsedda lokalerna i det nya riksdagshuset.

(Forts.)

Ang. användande för Riksdagens bibliotek af de för riksgäldskontoret afsedda lokalerna i det nya riksdagshuset.

(Forts.)

kalens många labyrinter. Jag kan för min del icke tänka mig en mindre tillfredsställande och mera omodern anordning för ett bibliotek, än den som planeras i det nya riksdagshuset. Man har rätt att fordra, att bibliotekslokalerna, om också relativt små, skola i alla fall vara tillräckliga för behovet och framför allt inredda och disponerade i öfverensstämmelse med moderna bibliotekstekniska fordringar. Intet af dessa kraf är med afseende på riksdagsbiblioteket uppfyllt.

Slutligen finnas ett par saker i detta betänkande, som väckt min synnerliga uppmärksamhet.

Vederbörande återkomma åtminstone på ett par ställen i betänkandet tillbaka till den tanken, att, för att få nödigt utrymme, en *gallring* i biblioteket borde företagas. Jag skulle vara herrarne tacksam, mycket tacksam, om herrarne kunde upplysa mig om huru en sådan gallring af ett bibliotek i allmänhet skall tänkas försiggå. Jag ställde den frågan till riksdagsbibliotekarien, och han blef bet på det spörsmålet. Man kan visserligen från ett bibliotek gallra bort hela lass med manuskript och arkivalier, man kan till och med gallra bort en hel fackafdelning, om man nämligen icke vidare tänker följa med i det facket, men huru det skall tillgå att i ett modernt bibliotek gallra med afseende å de fack, för hvilka biblioteket fortfarande skall vara afsedt, det förefaller mig alldeles obegripligt. Hvad skall man taga bort? Skall man taga bort de *stora* böckerna och låta de *små* stå kvar, eller skall man taga bort de *gamla* böckerna och låta de *nya* vara kvar? Jag vill då underätta herrarne, att enligt den erfarenhet, som riksdagsbibliotekarien har, de gamla böckerna användas ungefär lika ofta som de nya, och jag har själf icke en, utan många gånger riktat riksdagsbibliotekariens erfarenhet i detta afseende. Man skulle ju vidare kunna framkasta det förslaget, att man skulle gallra bort de gamla upplagorna och endast bibehålla de nya. Jag vill däremot anmärka, att det händer icke en, utan många gånger i riksdagsbiblioteket, att man i gamla upplagor af ett arbete finner saker, som man icke anträffar i de nya. En gallring af böcker inom de fack, som biblioteket fortfarande skall omfatta, förefaller mig således som en fullkomlig absurditet.

Vidare har kommittén och utskottet framhållit, att det skulle vara nödigt att begränsa antalet af böcker i biblioteket för att icke staben af tjänstemän undan för undan skall behöfva ökas. Ja, både inom kommittén och utskottet synes hafva rådt en egendomlig föreställning om hvad som betingar ökning af tjänstemännens antal inom ett bibliotek. Inom t. ex. ett riksbibliotek, som har till en af sina hufvudsakligaste uppgifter att låna ut böcker, erfordras ju för dessa lån ett visst antal tjänstemän, och ju mera lånerörelsen ökas, desto större antal tjänstemän behöfves naturligtvis. Men nu är det väl att märka, att lånerörelsen inom riksdagsbiblioteket är och måste vara i högsta grad inskränkt, sträckande sig egentligen till herrar riksdagsmän och några få forskare. Denna sida af bibliotekets verksamhet kunna vi därför tills vidare alldeles lämna å sido. Det skulle då vara böckernas *växande antal*, som skulle

betinga ökningen af antalet tjänstemän. Detta är emellertid alldeles oriktigt resonerad. Ett verk, som innehåller 50 eller 100 volymer, gifver icke bibliotekstjänstemannen mera arbete än ett verk, som innehåller endast en enda volum. Det är *icke* det växande antalet volymer, som medför ökandet af bibliotekstjänstemännens antal, utan detta betingas af någonting helt annat. Det beror framför allt på antalet *arbeten*, som i genomsnitt årligen böra med biblioteket införlifvas. Om man årligen köper in 2,000 arbeten i stället för 1,000, så vållar detta naturligtvis en väsentlig ökning i bibliotekstjänstemännens arbete. Hvaraf är det således, som bibliotekstjänstemännens arbete ytterst är beroende? Ja, det beror ytterst på det penningbelopp, som är anslaget för bibliotekets bokinköp, och på vidden af de förbindelser, hvori det står till andra bibliotek. Om således Riksdagen bibehåller anslaget för inköp af böcker för riksdagsbiblioteket t. ex. vid den nuvarande summan, 4,500 kr. årligen, eller åtminstone endast obetydligt ökar det, så behöfver för visso under det närmaste tiotalet af år tjänstemännens antal icke blifva större än det är. Det behöfves fortfarande en bibliotekarie samt — hvad nu icke finnes — en person, som vid förhinder för honom kan inträda, således en fast anställd amanuens, samt dessutom vaktmästare. Att däremot, såsom utskottet och kommittén tyckas hafva gjort, anse, att i samma mån, som antalet volymer ökas, också antalet tjänstemän ovillkorligen skulle behöfva ökas, det är alldeles oriktigt.

Jag skall icke trötta herrarne vidare. För mig, som är till hälften bibliotekskar, för mig, som är road af att läsa och som har en rik erfarenhet om den litteratur och om den i kvalitativt afseende mycket *goda* litteratur, som finnes i riksdagsbiblioteket, för mig är det, säger jag, ytterst nedslående att tänka, att, då detta bibliotek nu skall flytta in i ett nytt palats, det skall erhålla så i allo otidsenliga lokaler, som det skall få i det nya riksdagshuset. Det är för öfrigt en egendomlig tanke, som tränger sig på en, då man tänker på lokalerna i det nya riksdagshuset, någonting alldeles specifikt för det svenska folket. *Hvilka* lokaler är det, som där blifva de praktfullaste? Jo, det är *klubb-, restaurations- och kroglokalerna*. De blifva glada, ljusa, höga och ytterst angenäma att vistas i för Riksdagens herrar ledamöter. I andra rummet komma själfva plenisalarne och utskottens lokaler, och i allra sista rummet de lokaler, där man tänker införpassa riksdagsbiblioteket, den stackars askungen, hvars värde och betydelse för riksdagsarbetet icke tyckes riktigt hafva fattats hvarken af riksdagshuskommittén eller af det sammansatta utskottet.

Jag skall, herr talman, huru liten utsikt jag än må hafva att blifva hörd, anhålla om afslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Sjö: Herr talman, mina herrar! Jag vill gifva motionären rätt i det fallet, att äfven utskottet allt för väl insett, att fullmäktige, när de fått detta viktiga och ansvarsfulla uppdrag, bort handhafva ärendet med mera omsorg och insikt. Detta bevi-

Ang. användande för Riksdagens bibliotek af de för riksgäldskontoret afsedda lokalerna i det nya riksdagshuset.
(Forts.)

Ang. användande för Riksdagens bibliotek af de för riksgäldskontoret afsedda lokalerna i det nya riksdagshuset.

(Forts.)

sas af de många anmärkningar, som nu framställas icke minst i motionen. Å andra sidan kan man emellertid icke undgå att resonera på det sättet, att, då nu Riksdagen, såsom skett, till fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret öfverlämnat omsorgen om uppförandet af det nya riksdagshuset, hvartill Riksdagen beviljat medel, man också bör hafva det förtroendet till dessa fullmäktige, att de på samvetsgrannaste sätt skola fullgöra detta uppdrag, helst nu, sedan deras uppmärksamhet blifvit fäst vid de af motionären påpekade missförhållandena, och att saken således skall blifva på ett tillfredsställande sätt ordnad. Fullmäktige hafva till det sammansatta utskottet afgifvit ett utlåtande, däri de säga, att de skola till biblioteket upplåta ytterligare icke endast vice världens våning utan också två rum af riksgäldskontoret, äfvensom åtskilligt utrymme i korridorer m. m. utöfver de lokaler, som från början voro afsedda till biblioteket, så att man beräknat, att man i det nya biblioteket skulle få en hyllängd af 3,793 meter. Detta kan man väl tycka vara tillräckligt, och detta utrymme är afsedt att rymma icke mindre än 100,000 volymer, hvarigenom erforderligt utrymme beräknats för att biblioteket skall kunna mottaga den årliga tillökningen af böcker under 70 å 80 år utan att någon gallring behöfver ske. Skulle man sedermera efter en så lång tid behöfva göra någon utgallring, tror jag det icke kan vara någon fara att, såsom fullmäktige föreslagit, till någon lämplig lokal i närheten af riksdagsbiblioteket öfverflytta en del böcker, som mera sällan efterfrågas. Man bör tänka på, såsom fullmäktige också framhållit, att här är icke fråga om att skapa något större bibliotek, än hvad som erfordras för *Riksdagens* behof, och att här icke är fråga om ett *riksbibliotek* utan endast om ett *riksdagsbibliotek*. Skall detta bibliotek icke blifva allt för stort, får man väl också se till, att man icke inrättar det så, att där behöfves en hel stab af tjänstemän. Om vi, såsom från början bestämts, öfverlämna denna sak åt fullmäktige, så att de få på bästa och lämpligaste sätt styra och ordna med densamma, så är det gifvet, att de göra detta i full känsla af sitt ansvar, och när de veta detta, kan man vara förvissad, att de på det omsorgsfullaste skola se till, att riksdagsbiblioteket blir ordnad så tillfredsställande som möjligt. Därför tror jag alls icke, att man behöfver på sätt som herr Höjer föreslår påkalla sakkunnige mäns hörande i annan mån än som fullmäktige själfve anse nödigt, och jag hemställer till herr Höjer, huru det skall blifva, därest Riksdagen beslutar i enlighet med hans motion? Hvilka sakkunnige skola då tillkallas, och hvem skall kalla dem? Är det fullmäktige som skola göra detta? Eller hvem är det, herr Höjer, som skall ingripa i de frågor, som röra riksdagsbiblioteket, medan fullmäktige skulle bestämma om alla öfriga frågor rörande lokalerna i det nya riksdagshuset? Skulle detta icke endast vara att hafva två husbönder och ledare för inredningen i riksdagshuset? Jag tror, att detta icke skulle taga sig väl ut. Klokast är, att Riksdagen beslutar i enlighet med utskottets hemställan. Riksdagshusbyggnadsfrågan är, enligt mitt förmenande, en fråga, som icke är så behaglig. Vi tycka litet hvar, att det är något under-

ligt, att icke i första hand prisdomarna, som prisbelönade ritningarna, insågo, hvad som behöfdes och hvad som icke behöfdes. Det var icke allenast plenisararne och öfriga rum, som de skulle tillse vara tillräckligt stora, utan äfven och icke minst, att bibliotekets utrymme blefvo väl ordnad och att ingenting därvid blefve förbisedt. Men man får väl nu hoppas, att hvad som hittills gått på sned skall kunna repareras. Ja, det synes verkligen, som om den tillsyn och den ordning icke blifvit iakttagna, som önskligt varit. Då vi inom utskottet för någon tid sedan besågo de nya riksbyggnadsarbetena på Helgeandsholmen, voro vi i tillfälle att iakttaga saker rörande arbetet därstädes, hvilka äro af den beskaffenhet, att det kanske är bäst att tiga därmed. Det ser emellertid ut, som om hvar och en skulle vilja fördröja arbetet och därmed riksdagshusets fullbordande så länge som möjligt.

Efter dessa erinringar till försvar för utskottets hemställan ber jag, herr talman, att få yrka bifall till denna hemställan.

Med herr Sjö förenade sig herrar *Mallmin* och *Anderson* i Hasselbol.

Herr Berg i Stockholm: Herr talman! För min del kan jag verkligen icke hysa samma barnsliga förtroende till riksgäldsfullmäktige och riksdagshuskommitterade och samma ljusa hopp för framtiden, som herr Sjö nyss uttalade.

Utskottet har å sid. 6 i betänkandet anfört, att riksdagsbiblioteket egentligen skall vara ett för Riksdagen och dess delegationer afsedt fackbibliotek. Klarare uttryckt betyder väl detta, att det skall vara ett stats- och socialvetenskapligt specialbibliotek. Men däraf följer alldeles icke, att, såsom utskottet säger, »motionärens uppfattning om bibliotekets blifvande omfång skulle vara icke så litet öfverdrifven». Man behöfver väl blott tänka tillbaka på, hvad våra föregångare för 50 år sedan hade för anspråk i biblioteksväg, för att man skall kunna göra sig en aning om, hvad våra efterföljare om 50 år skola ställa för anspråk på *sitt* bibliotek. Är det någon, som tviflar på, att svenska Riksdagens bibliotek om 50 år kommer att omfatta minst 100,000 volymer? Säkerligen ingen.

Finnes det nu enligt uppgjord plan någon möjlighet för en dylik utvidgning? Nej, uppenbarligen finnes ingen sådan möjlighet. Utskottet vill fördela riksdagsbiblioteket i två hufvudafdelningar, en nere i bottenvåningen och en annan uppe i attik- och vindsvåningen. Någon reson vore det väl, om dessa båda hufvudafdelningar af biblioteket genom person- och bokhissar stode i omedelbar förbindelse med hvarandra. Men så är icke fallet. Jag frågar utskottets ledamöter: Hafva de i likhet med mig och flera andra medlemmar af denna kammare personligen afprovat den långa serie af gångar och trånga trappor, som skulle utgöra förbindelsen mellan biblioteket nere vid bottnen och biblioteket uppe vid taket? Hade utskottets ledamöter gjort detta, hade de icke kunnat å sid. 6 i utlåtandet förklara, att det nu skulle vara på tillfredsställande sätt sörjdt för bibliotekets behof.

Ang. användande för Riksdagens bibliotek af de för riksgäldskontoret afsedda lokalerna i det nya riksdagshuset.

(Forts.)

Ang. användande för Riksdagens bibliotek af de för riksgäldskontoret afsedda lokalerna i det nya riksdagshuset.

(Forts.)

Utskottet invänder måhända, att däruppe i vindsbiblioteket skulle, såsom det å sid. 5 heter, förvaras sådant tryck, som blott undantagsvis och mera sällan efterfrågades. Men om man hos verkliga fackmän gör sig underrättad om hvad det är för saker, som »endast undantagsvis och mera sällan efterfrågas», erfar man, att det egentligen blott är arkivluntorna och *vissa* främmande lands parlamentsförhandlingar, och att dessa tillsammans enligt en uppgift, som jag erhållit, upptaga allenast 155 hyllmeter. För allt det andra måste man vara beredd på rekvisition när som helst.

I betänkandet finns det, såsom herr Höjer redan antydt, ett ord, som envist och efterhängset kommer tillbaka på nästan hvarje sida. Det är ordet *gallring*. I det ordet hafva tydligen utskottet och riksdagshuskommitterade funnit en tröst hvarje gång deras biblioteksplaner råkat i trångmål. Utskottet tyckes betrakta ett bibliotek ungefär så som man betraktar en garderob. När några plagg blifva gamla och slitna, hänger man undan dem i en skrubb eller låter dem vandra till lumpboden. Det ser nästan ut, som om utskottet tänkt sig, att man kunde göra så äfven med gamla böcker, så att, om det sedermera kommer en riksdagsman och enligt bibliotekskatalogen rekvirerar ett arbete, som är, låt vara, 25 eller 50 år gammalt — jag vet icke, hvilken gräns utskottet tänkt sig därvidlag — skulle bibliotekarien svara: Det står visserligen i katalogen, men det ha vi »gallrat» ut; det finns icke här; det finns uppe vid taket. Jag tror, att, om utskottet vändt sig till en fackman med förfrågan, huruvida detta gallringssystem verkligen går an, skulle han hafva svarat med en genfråga: Är det verkligen meningen, att svenska Riksdagen skall plocka sönder sitt bibliotek och därigenom göra det i väsentlig mån mindre värdefullt än det är?

Det är äfven en annan egendomlig åsikt, som utskottet tyckes hafva haft, nämligen att ett bibliotek hufvudsakligen är en sorts bokmagasin med en magasinförvaltare. Utskottet tyckes hafva glömt, att ett bibliotek väl i främsta rummet är en studie- och arbetslokal. Om man har den meningen, att så är, och ser till, huruvida nu ifrågavarande bibliotek kan motsvara de anspråk, man ställer på en studie- och arbetslokal, så finner man, att det gör det *icke*. Biblioteket skall vara förlagdt nere i bottenvåningen å det mörka och bullrande prånget mellan riksdagshuset och riksbankshuset. Hittills har man föreställt sig, att till detsamma äfven skulle vara lagd en sal uti hufvudvåningen, en mycket vacker och ljus sal. Men, såsom redan herr Höjer omtalade och äfven jag erfarit, är det meningen, att denna vackra och ljusa sal skall beröfvas biblioteket och användas för helt annat ändamål. De, som begagna biblioteket för sitt arbete, skulle således vara hänvisade att under större delen af riksdagstiden få studera och arbeta vid artificiell belysning.

Denna nya plan att taga ifrån biblioteket det enda verkligen ändamålsenliga studierummet är onekligen i stil med den behandling, som riksdagsbiblioteksfrågan alltigenom fått. Det vittnar — det må tillåtas mig att säga det rent ut — om ringaktning för

riksdagsbiblioteket och det arbete, som där bedrifves, och för det arbete i allmänhet, som måste ligga till grund för motioner, för betänkanden och för debatter. Man har i det nya riksdagspalatset alldeles magnifika vestibuler, man har ett kolossalt rök- och promenadrum under benämningen »allmänna samtalsrummet»; man har storartade restaurationslokaler, kafélokaler, byfféer och klubblokaler. Men åt de utskott, som man gifvit uppgiften att vara ett slags utredningskommittéer för riksdagsarbetet, har man anvisat lokaler, där det är lågt till taket och där den enda utsikt man har, är den tröstlösa utöfver ett vedervärdigt kaos af plåttak och plåtskorstenar. Och åt riksdagsbiblioteket, åt Riksdagens vapensal, har man anvisat dess mörkaste och trångaste lokal, den där man mest besväräs af bullret utifrån. Jag tror, att den, som tagit minsta kännedom om, huru det är sörjdt för riksdagsbiblioteket, måste instämma i det omdömet, att det är särdeles illa sörjdt för det samma.

Af dessa skäl, herr talman, ber jag att få förena mig i yrkandet om afslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Häruti instämde herrar *Styrlander, Nydal, Kvarnzelius, Thylander, Broomé* i Bårslöf, *Forssell* och *Olofsson*.

Herr Sjö: Ja, jag får säga den näst föregående talaren, att jag verkligen fortfarande är i den barnsliga tron, att, om fullmäktige få fortsätta sitt arbete med att ordna och styra med afseende på det nya riksdagshuset, vi skola — det är jag öfvertygad om — komma till det resultat, att äfven om icke herrar Höjer och Berg blifva nöjda med biblioteket, åtminstone flertalet blifver det. Jag är verkligen rädd för att släppa in herrar Höjers och Bergs sakkunnige män i riksdagshuset för att ordna och styra med inredningen, ty jag befarar verkligen, att vi då kanske få hela våningen till bibliotek. Ja, det går verkligen något för långt, ty här är icke fråga om ett *riksbibliotek*, utan endast om ett *riksdagsbibliotek*, där det skall finnas hvad som behöfves för Riksdagen och kommittéer och deras arbete, men hvilket icke är afsedt för forskare annat än i den mån jag nyss nämnde. Nej, det är alldeles icke afsedt för sådana och ej heller tror jag, att det kommer att blifva afsedt för dem. Och skulle vi, på sätt motionären föreslagit, för bibliotekets behof använda hela den våning, som nu är afsedd för riksgäldskontoret, skulle vi ju förgäfvos hafva låtit inreda alla dessa utomordentligt präktiga hvalf, som afsetts till förvaringsrum för riksgäldskontorets värdehandlingar. Äfven om, på sätt föreslagits, två rum toges från riksgäldskontoret och lades till biblioteket, vore ju i alla fall i det nya riksdagshuset väl sörjdt för riksgäldskontoret. Därtill kommer, att, om samtliga de för riksgäldskontoret afsedda lokalerna i riksdagshuset skulle användas för biblioteket, skulle icke riksgäldskontorets nuvarande byggnad, hvilken staten så väl behöfver för annat ändamål, komma att utrymmas.

På grund af hvad jag sålunda uttalat tror jag, herr talman,

Ang. användande för Riksdagens bibliotek af de för riksgäldskontoret afsedda lokalerna i det nya riksdagshuset.
(Forts.)

Ang. användande för Riksdagens bibliotek af de för riksgäldskontoret afsedda lokalerna i det nya riksdagshuset.

(Forts.)

att vi göra klokast i att låta fullmäktige fortsätta med att på bästa och mest tidsenliga sätt ordna frågan om riksdagshusets inredning. Därigenom anser jag, att denna fråga blir bäst tillgodosedd, och inga stridigheter torde då uppstå, hvilket nog skulle blifva fallet, om herrar Höjers och Bergs sakkunnige män finge ordna och styra med saken.

Herr talman, jag yrkar därför fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Herr *Andersson* i Löfhult instämde häruti.

Herr *Österberg*: Den ärade ledamot, som nyss hade ordet, har råkat ut för den obehagliga situationen att i ena fallet nödgas försvara utskottets betänkande och i det andra fallet säga sin mening rent ut om förhållandena i riksdagshuset, och därför får man höra det ytterst egendomliga anförandet, att han å ena sidan säger, att det är mycket häpnadsväckande, mycket att anmärka på förhållandena i riksdagshuset och att han å andra sidan i egenkap af försvarare af utskottet yttrar, att man med fullt förtroende skall lämna åt byggnadskommittéerade att — såsom man med ett vulgärt uttryck kallar det — gå på i ullstrumporna. Jag tror, att man bör hellre taga fasta på den ärade utskottsledamotens argumentation, då den afser att *kritisera* riksdagshuskommittéerade, ty jag tror, att det är bevisadt, att man har fullt fog därför. Det finnes väl icke något mera häpnadsväckande än att höra, att man nu ämnar draga in på utrymmet för biblioteket ända därhän, att den läsesal, som ursprungligen varit afsedd för detsamma, skall indragas för att upplåtas för annat ändamål, så att å ena sidan biblioteket blir hänvisadt till en trång och mörk lokal, som ligger i jordvåningen eller å nedre botten utmed en bullrande passage, och å andra sidan en del af bibliotekets samlingar skall hissas upp på vinden. Den ärade utskottsledamoten sade i sin ifver att försvara utskottet, att biblioteket väl icke vore till för »forskare». Hvilka äro då biblioteket till för? Det är väl icke blott meningen, att man skall hafva det såsom någonting, som är afsedt för parad, och för att samla dit en massa böcker, hvilka stå där för att visa, att det finns ett riksdagsbibliotek, utan, om något, är väl detta bibliotek afsedt för *forskare*, för de riksdagsmän, som vilja taga reda på Riksdagens historia och förhandlingar under olika tidsskeden; för att de riksdagsmän, som vilja afgifva motioner, skola få grundläggande motiv, måste de naturligtvis uppsöka sådana i riksdagsbiblioteket. Allt, hvarom i Riksdagen skall överläggas och beslutas, en mångfald olika angelägenheter, måste man i riksdagsbiblioteket skaffa sig grundläggande kännedom om. Följaktligen finner jag, att det är häpnadsväckande — för att ännu en gång upprepa detta ord — att man på sätt, som här antydes, ämnar behandla riksdagsbiblioteket.

Herr talman, jag kan icke tänka mig annat, än att denna kammare genom att bifalla motionen på det kraftigaste skall pro-

testera mot anordningar, som skulle gå i den riktningen, att riksdagsbiblioteket på sätt, som nu tyckes blifva fallet, skulle stympas.

Herr Höjer: Herr talman! Jag kan icke undgå att med några ord bemöta hvad den ärade utskottsledamoten, herr Sjö, som nyss hade ordet, yttrade.

Han sade, att jag skulle hafva yrkat tillsättandet af sakkunnige, hvilka skulle taga denna sak om hand. Detta är ett komplett misstag, ty jag yrkade helt enkelt bifall till min motion. Hvad åter beträffar hörandet af sakkunnige, i denna sak insiktsfulla personer, har jag anmärkt, att det är ett hufvudskäl, hvarför jag för min del ansett, att fullmäktige icke gjort sin skyldighet, den omständigheten, att de icke långt förut hört sakkunnige män och låtit deras uttalanden vara sig till ledning.

Jag kan icke tänka mig något mera skandalöst än att göra upp ritningar till riksdagsbiblioteket och bygga år efter år utan att gifva Riksdagens egen bibliotekarie tillfälle att yttra ett ord om saken, förrän flere år förgått och allting står i det närmast färdigt. Riksdagens bibliotekarie har nämligen icke haft tillfälle att yttra sig om lokalerna i fråga förr än i fjol somras — och då voro, såsom jag sagt förut, lokalerna i ordning så när som på inredningen. Jag anser detta vara en skandal, och därför — och äfven af andra skäl — är jag långt ifrån att dela den, enligt min tanke, alltför stora optimism, till hvilken herr Sjö gjort sig skyldig, då han säger, att vi böra med fullt förtroende öfverlämna åt fullmäktige att styra och ställa på bästa sätt — åt dessa fullmäktige, som nu under åtta år styrt och ställt rakt uppåt väggarna.

Vidare är herr Sjö tydligen mycket rädd för, att riksdagsbiblioteket skall ökas. Ja, det är då högst besynnerligt. Om ett riksdagsbiblioteket skall följa med sin tid uti de fack, som biblioteket omfattar, så kan man i all rimlighets namn ej undgå att låta biblioteket växa. Och om det svenska riksdagsbiblioteket för den närmaste tiden växer med några tusen volymer, synes det mig vara mycket anspråkslöst. Uti andra länder har representationen en helt annan uppfattning om ett riksdagsbibliotek och dess betydelse. Riksdagsbiblioteken i Europa äro i allmänhet institutioner från de sista fyrtio åren. Längre tillbaka i tiden gå de ej. Det norska riksdagsbiblioteket daterar sig från senare hälften af 1860-talet. Detta bibliotek har i närvarande stund, om jag icke missminner mig, cirka 35,000 band — det är således cirka 4,000 volymer större än det svenska riksdagsbiblioteket. Det danska riksdagsbiblioteket, som har ungefär samma ålder, har äfven ungefär lika stort antal volymer som det svenska. Den lilla helvetiska republiken, hvilken har icke fullt tre miljoner invånare, har ett riksdagsbibliotek, i staden Bern, på ej mindre än 100,000 band, och detta riksdagsbibliotek är, för så vidt jag vet, yngre än det svenska. Detta var tre exempel, tagna ur högen, att andra länders representationer hafva en helt annan uppfattning om ett riksdagsbibliotek och dess betydelse, än den ärade representanten för Konga härad synes hafva.

Ang. användande för Riksdagens bibliotek af de för riksgälds-kontoret afsedda lokalerna i det nya riksdags-huset.

(Forts.)

Ang. användande för Riksdagens bibliotek af de för riksgäldskontoret afsedda lokalerna i det nya riksdagshuset.
(Forts.)

Till sist blott en detalj. När kommittén och utskottet i sin kalkyl beräkna hyllängden i attikvåningen till 1,490 längdmeter, så är därvid endast att anmärka, att riksdagsbiblioteket utaf dessa 1,490 längdmeter icke kan för ändamålet komma att använda mer än högst 100 à 200 längdmeter och nödgas då att i attikvåningen flytta upp riksdagshandlingarna för aflägsnare europeiska stater som Ungarn och dylika. Om herrarne åter tro, att man kan till nämnda aflägsna lokal flytta upp riksdagsluntona äfven från andra länder, är det ett stort misstag. Ty jag kan meddela herrarne, om ej herrarne veta det förut, att många främmande länders riksdagshandlingar, särskildt Norges och Danmarks samt Finlands, äfvensom de tyska riksdagsakterna, anlitas hvarje år litet emellan under riksdagens samvaro. Och för så vidt riksdagsbiblioteket skall kunna uppfylla sitt ändamål, är det enligt min tanke alldeles olämpligt att förflytta dessa och dylika böcker till den aflägsna attikvåningen.

Herr Sjö: Jag begärde ordet med anledning af min grannes framför mig yttrande, att jag skulle hafva sagt, att riksdagsbiblioteket icke vore afsedt för forskare. Jag trodde, att han skulle hafva hört, att jag sade, att riksdagsbiblioteket ej vore afsedt för *andra* forskare än riksdagsmän, kommitterade och dylika personer, som hade uppdrag af Riksdagen eller Kungl. Maj:t. Jag hade trott, att jag i så fall ej skulle blifva missförstådd.

Hvad sedermera beträffar själfva forskningen i såväl ena som andra hänseendet, har man ju riksbiblioteket att forska uti, och jag undrar just hvad herrarne skulle säga, om i riksdagsbiblioteket finge inkomma andra personer än de jag här angifvit, så att man af en del enskilda personer från in- och utlandet blefve hindrad i att taga reda på hvad en ville hafva fatt i, när en komme dit?

Herr Höjer sade, att jag hade ofantligt stort förtroende för fullmäktige, oaktadt de styrt uppåt väggarna. Ja, det är sant, men efter det jag gifvit honom rätt uti hans kritik öfver fullmäktiges åtgöranden, kan jag icke annat än tro, att dessa i öfrigt kloka män ändå skola taga reson samt styra och ordna på ett bra sätt, synnerligast när de få så goda anvisningar och råd, sådan hjälp och det stöd, som herr Höjer vill lämna. Han är ju en klok och duktig karl, om han än öfverdrifver, och det har ju icke allenast motionen, utan äfven hans anföranden till protokollet till fullo ådagalagt, så att vilja fullmäktige icke iakttaga alla dessa föreskrifter, undrar jag, hvilka skola göra det bättre. Det är också därför, herr talman, som jag nu anser mig icke hafva anledning till annat än att vidhålla mitt yrkande.

Herr Bergström: Herr talman! Lika med åtskilliga föregående talare kan jag icke annat än finna det vara högst underliga principer, som här proklameras af representanten för sammansatta stats- och bankutskottet, när han säger, att det råder otroliga missförhållanden med afseende å detta bygge, och att fullmäktige icke visat den insikt, den omsorg och den omtanke, som man

kunnat begära, men han ändock kommer till det slutet, att Riksdagen kan lägga armarna i kors och slå sig till ro, ty fullmäktige få bära ansvaret. Jag undrar, hvilken uppfattning dessa många män, som ut öfver landet hafva ansvaret för statens byggnader, skola få, när de se, att Riksdagen handlar och vandlar på detta sätt. då det gäller Riksdagens eget hus. Här är det dock påvisadt, och det kommer man icke ifrån, att man vid byggandet af detta hus tagit mera hänsyn till lyxrummen än till nyttighetsrummen. Och till de främsta af nyttighetsrummen måste man hänföra riksdagsbiblioteket.

Ang. användande för Riksdagens bibliotek af de för riksgäldskontoret afsedda lokalerna i det nya riksdagshuset.

(Forts.)

Här har blifvit mycket taladt om den gallring, som bör ske med afseende å riksdagsbibliotekets innehåll, men man bör också tänka på den *utvidgning*, som äfven här behöfs. Här har visserligen sagts af utskottet, att denna utvidgning bör hållas inom tillbörliga gränser. Ja, hvilka gränser äro tillbörliga, herr Sjö? Det är många områden inom detta bibliotek, som äro högst bristfälliga. Jag erinrar mig mycket väl, huru en gammal ledamot af denna kammare — han tillhör ej längre de lefvandes antal —, som mycket sysslade med statsvetenskapliga och statsrättsliga frågor, vid många tillfällen visade upp för mig personligen, huru stora brister i detta afseende förefunnes i vårt riksdagsbibliotek. För vår lagstiftning föreligga under den närmaste framtiden många och stora uppgifter med afseende å våra förnämsta näringar, med afseende å jordbruksnäringen, med afseende å vår industri, med afseende å skogsbruket. Och icke på något af dessa områden är vårt riksdagsbibliotek så välförsett, som det borde vara, vare sig med hänsyn till dessa näringar i allmänhet eller med hänsyn till lagstiftningen beträffande desamma. Nu visar man från detta utskott hän till nödvändigheten att hålla sig inom tillbörliga gränser. Hvilka äro då dessa?

Den ärade talaren har vidare sagt, att för *forskare* är detta bibliotek ingalunda afsedt. Ja, ifall man kommer till utlandets hufvudstäder och besöker deras parlament, så icke stänga de sina dörrar för forskning i deras riksdagsbibliotek. Dessa äro tvärtom öppna för hvarje forskare såväl inom landet som utifrån.

Denna kammare har ju vid ofantligt många tillfällen visat, huru mån den är om att bereda tillfällen till kunskap för hela vårt folk. Skall då denna kammare, när det gäller frågan om beredande af tillfälle till kunskap, till sakkunskap för Riksdagen och dess ledamöter ställa sig på en annan ståndpunkt? Jag kan icke tänka mig annat, än att åtminstone Andra Kammaren skall behjärta motionärens framställning, och jag yrkar bifall till densamma.

Herr vice talmannen Pehrson: Herr talman! Det är ju alldeles påtagligt, att när herr Sjö och jag försöka resonera med herrar Höjer och Bergström i en sak sådan som denna, skola vi komma till korta. Men det kan icke hjälpas, att vi måste säga några ord i alla fall till försvar för utskottets hemställan.

Herr Höjer yrkade bifall till sin motion och däruti har, bland andra, herr Bergström instämt. Då vill jag till dessa båda herrar framställa den frågan: är det rimligt att begära, att man skall

Ang. användande för Riksdagens bibliotek af de för riksgäldskontoret afsedda lokalerna i det nya riksdagshuset.

(Forts.)

taga bort alla, för riksgäldskontoret afsedda, lokaler i det nya riksdagshuset för riksdagsbibliotekets räknning? Vi veta, att de nya riksdagsbyggnaderna på Helgeandsholmen komma att sluta på en kostnadssumma af 9 å 10 millioner. Är det då för mycket begärdt, att man skall få en lokal i dessa riksbyggnader för riksgäldskontoret? Nu kommer herr Höjer och föreslår, att man skall taga bort dessa lokaler från riksgäldskontoret, så att det aldrig skall få flytta in i de nya riksbyggnaderna. Och hvarför? Jo, därför att vi enligt herr Höjers åsikt behöfva alla dessa lokaler till Riksdagens bibliotek. Men icke kan man väl behöfva för närvarande gå ända därhän att taga alla dessa lokaler i anspråk för ifrågavarande ändamål. Riksdagshusbyggnadskommittén har ju också anvisat, huru det skall vara möjligt att göra en tillökning i det tidigare tänkta utrymmet för Riksdagens bibliotek genom andra anordningar, såsom vi finna på sid. 4, hvarigenom skulle beredas ett ökad utrymme af ända till 7,424 löp. fot. Samma riksdagshusbyggnadskommitté har också sagt: »I allt räknadt skulle, utom vindsvåningen, där i fall af behof lämpligen en del utgallrade böcker och arkivalier kunde förvaras, för biblioteket minst blifva att tillgå cirka 12,770 löp. fot (3,793 meter) hyllängder. Dessa motsvarande ett volymantal af mer än 100,000, hvilket borde kunna för en längre framtid blifva mer än tillräckligt, så vida bibliotekets utvidgning icke skulle ske i sådan omfattning, att institutionen i själfva verket blefve en annan, än Riksdagen tydligen afsett.»

Jag tror icke, att herr Höjer lyckas resonera bort betydelsen af hvad riksdagshusbyggnadskommittén sålunda framhållit, allra helst om man på samma gång erinrar sig, att, om alla för riksgäldskontoret afsedda lokaler i det nya riksdagshuset skulle användas för riksdagsbibliotekets ändamål, vi måste genom nybyggnad på riksgäldskontorets nuvarande plats eller på annat sätt anskaffa annan lokal för riksgäldskontoret, då det tidigare blifvit med visshet antaget, att riksgäldskontorets nuvarande tomt skulle användas till byggnader för statens andra ändamål; ty vi veta, att staten får hyra icke så få lokaler för sina flerfaldiga behof.

Jag tror således, att det finnes öfvervägande skäl för den åsikt, som framhållits af sammansatta utskottet; och jag anhåller därför om bifall till utskottets förslag.

Herr von Schéele: Herr talman! Jag vill icke upptaga tiden med protester mot hvad som redan skett. Då man har anledning att tro, att de män, åt hvilka detta uppdrag blifvit af Riksdagen lämnadt, hafva gjort sitt bästa, anser jag för min del icke ens tillbörligt att lägga sten på börda till de obehag och bekymmer, som de helt visst med hänsyn till sakens nuvarande läge måste känna. Däremot vill jag bestämdt uttala, att ingenting får för framtiden ske, som ökar bibliotekslokalens olämplighet.

Här har under diskussionen nämnts, att det skulle vara meningen att ytterligare taga en för biblioteket afsedd rymlig, ljus och vacker sal till annat ändamål, en åtgärd som emellertid ännu

icke blifvit beslutad. Om så skedde, skulle man drifvas därhän, att största delen af de lokaler, som komme att upplätas för studier, finge en sådan belysning, att de, som för sitt riksdagsarbete behöfde vistas där, nästan icke alls kunde begagna sig af dagsljus. Därjämte skulle härigenom hela biblioteksafdelningen blifva sådan, att den både på dem, som där arbetade och på dem, som komme för att se, hvad svenska folket gör å ena sidan för nyttiga syften och å andra sidan för trefnad och behag, måste göra det intrycket, att vi sätta det senare framför det förra.

Jag tror, att detta är en ganska viktig synpunkt; och därför kan jag för min del icke annat än bestämt yrka, att allt måtte ske, som ännu kan ske, för att utan rubbning af den uppgjorda och redan genomförda planen tillgodose det utomordentligt viktiga syfte, som här är i fråga. Instämman i den väckta motionen kan jag däremot icke.

Jag har intet yrkande att göra.

I detta anförande instämde herrar *Hjärne*, *Zetterstrand* och *Redelius*.

Herr Höjer: Min högt ärade vän, herr vice talmannen, ställde till mig ett spörsmål, huruvida jag tyckte, att det var för mycket begärdt, att åt riksgäldskontoret inrymdes de därtill afsedda lokalerna i det nya riksdagshuset. Jag vill till svar därpå säga, hvad jag tror mig hafva framhållit i min motion, att jag för min del anser det vara alldeles obehöfvt, att riksgäldskontoret inflyttar i det nya riksdagshuset. Det kan vara kvar i det palats, det redan har, hvarförutom här, i det nuvarande gamla riksdagshuset, sedan Riksdagen flyttat in i sitt nya hus, torde blifva tillgängliga en mängd lokaler att använda för åtskilliga statsändamål. Jag kan således icke se, att riksgäldskontoret och den allmänhet, som har att göra med riksgäldskontoret, blir lidande på, om man inhyr riksgäldskontorets inflyttning i Riksdagens nya palats.

Vidare frågade den ärade vice talmannen, om det vore min mening, att både de lokaler, som man tänkt anvisa åt biblioteket, och därtill alla riksgäldskontorets salar skulle af biblioteket upptagas. Nej, svarar jag, det har icke varit min mening; utan för riksdagsbibliotekets räkning skulle endast upptagas alla de lokaler, som i det nya riksdagshuset äro afsedda för riksgäldskontoret. Och af ett samtal, som jag haft med riksdagshusarkitekten, framgick, att han trodde sig kunna någorlunda i öfverensstämmelse med den moderna bibliotekstekniken inreda dessa lokaler. Den omständighet, som utskottet i sitt betänkande framhåller såsom ett hinder att aptera dessa rum för biblioteket, nämligen att där redan flere dyrbara hvalfanordningar blifvit utförda för riksgäldskontorets räkning, förefaller mig nästan att stå på gränsen till det löjlige.

Hvad åter beträffar de rum, som man nu tänkt sig anvisa åt biblioteket, men som biblioteket icke skulle behöfva, om åt dessamma upplättes riksgäldskontorets lokaler, vill jag fästa uppmärk-

Ang. användande för Riksdagens bibliotek af de för riksgäldskontoret afsedda lokalerna i det nya riksdagshuset.

(Forts.)

Ang. användande för Riksdagens bibliotek af de för riksgäldskontoret afsedda lokalerna i det nya riksdagshuset.

(Forts.)

samhet därpå, att den svenska Riksdagen kan hafva behof af åtskilliga reservlokaler. För så vidt jag har mig bekant, har man ock vid uppförande af alla moderna representantpalats i Europa alltid tagit i beräkning, att det skall finnas flera eller färre sådana reservlokaler för representationens behof, och enligt mitt förmenande är det en af hufvudbristerna i det nya riksdagshuset, att dylika reservlokaler alldeles saknas.

Herr Sjö: Det är endast ett par ord jag vill säga med anledning af den siste talarens yttrande.

Han yrkade difall till motionen och sade, att man mycket väl kunde hafva riksgäldskontoret där det nu är, och att det icke behöfde flyttas till det nya riksdagshuset. När utskottet funnit sig kunna tillstyrka hvad fullmäktige i detta afseende uttalat, och sålunda afstyrkt herr Höjers motion, har det skett på den grund, att utskottet ansett, att man i stället skulle kunna använda vice värdens våning till lokal för biblioteket och icke hafva någon annan vice värd än riksgäldsfullmäktige eller möjligen en förste vaktmästare. Kan man icke därtill använda en förste vaktmästare, skulle det ju vara möjligt, att riksgäldskontorets tjänstemän kunde utöfva vice värdskapet. Jag tror, att äfven detta kan vara ett ytterligare skäl för utskottet att hemställa om afslag å ifrågavarande motion.

Härmed var öfverläggningen slutad. Därunder hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan och dels, att kammaren måtte med afslag å berörda hemställan bifalla den i ämnet väckta motionen. Herr talmannen, som nu till proposition upptog dessa yrkanden, fann förstnämnda yrkande vara med öfvervägande ja godkänt; men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats- och bankoutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utföll med 132 ja mot 78 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 17.

Vidare föredrogs och godkändes sammansatta stats- och bankoutskottets memorial, n:o 6, angående anvisande af ersättning åt utskottets sekreterare.

§ 18.

Härefter företogs till afgörande bevillningsutskottets betänkande n:o 47, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen i syfte, att medgifvande ej må lämnas att å staten tillhörig mark utskänka brännvin eller andra destillerade spirituösa drycker.

I en inom Första Kammaren väckt motion, n:o 9, hade herr *K. G. Bildt* hemställt, att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i Kungl. Maj:ts nådiga förordning angående villkoren för försäljning af brännvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker af den 24 maj 1895, att rättighet till utskänkning ej vidare måtte medgifvas hvarken åt person, som ämnade utöfva sådan å staten tillhörig mark, eller åt person, som utöfvat utskänkingsrättighet å sådan mark, sedan tiden för hans nyttjanderätt till marken gått till ända.

Ang. skrifvelse till Konungen i syfte, att medgifvande ej må lämnas att å staten tillhörig mark utskänka brännvin eller andra destillerade spirituösa drycker.

Utskottet hemställde, att herr Bildts förevarande motion om skrifvelse till Konungen i syfte, att medgifvande ej måtte lämnas att å staten tillhörig mark utskänka brännvin eller andra destillerade spirituösa drycker, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid betänkandet var fogad reservation af herr *Beckman*, som föreslagit, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i Kungl. Maj:ts nådiga förordning angående villkoren för försäljning af brännvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker af den 24 maj 1895, att rättighet till utskänkning af sådana drycker icke måtte — utöfver redan befintliga utskänkingsrättigheter — medgifvas å staten tillhörig mark.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af:

Herr *Byström*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! För min del skulle jag icke haft något emot att yrka bifall till den af herr Bildt väckta motionen. Efter min mening är det ur principiell synpunkt riktigast och med statens värdighet mest öfverensstämmande om utskänkning af starka drycker alls icke ägde rum å staten tillhörig mark. Då emellertid motionen i fråga mött motstånd och detta motstånd väl i några fall kan hafva en del skäl för sig, skulle jag i stället vilja yrka bifall till den af herr Beckman afgifna reservationen. Denna reservations yrkande, till hvilket jag, herr talman, sålunda anhåller att få yrka bifall, är, såsom herrarne hafva sig bekant, af följande lydelse: »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i Kungl. Maj:ts nådiga förordning angående villkoren för försäljning af brännvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker af den 24 maj 1895, att rättighet till utskänkning af sådana drycker icke må — utöfver redan befintliga utskänkingsrättigheter — medgifvas å staten tillhörig mark».

Ang. skrif-
velse till
Konungen
i syfte, att
medgifvande
ej må lämnas
att å staten
tillhörig mark
utskänka
brännvin eller
andra destil-
lerade spiri-
tuösa drycker.

(Forts.)

Herr Pantzarhielm: Herr talman! Den reservation, till hvilken den siste ärade talaren yrkade bifall, innefattar, såsom herrarne torde finna, ett yrkande om bifall till första delen af motionärens förslag. Den ärade reservanten säger själf, att han af praktiska skäl icke kan yrka bifall till motionen i sin helhet, men jag undrar, om man ser närmare på saken, huruvida icke dessa praktiska skäl, hvarom han talar, äfven lägga ett hinder i vägen för bifall till den första delen af motionen, ty genom ett bifall till herr Beckmans reservation i denna del skulle man, för att använda ett par exempel, komma därhän att, när det nya riksdagshuset blir färdigt, man där icke skulle få hafva någon restaurang, eller, när den nya dramatiska teaterns byggnad blir färdig, icke där få någon restaurang. Det kan väl icke vara meningen att så binda händerna på sig själf, att man skulle till den grad förlora sin handlingsfrihet, att man i det blifvande riksdagshuset eller dramatiska teatern — för att nu endast använda de närmast liggande exemplen — icke skulle kunna inrätta en restaurang och få utskänkningsrättigheter.

Ser man vidare på saken, så finner man, att genom ett bifall till reservationen skulle de gamla, mer eller mindre fula, obehagliga och mörka krogar, som ha sin tillvaro, bland annat, på Djurgården, erhålla ett privilegium på utskänkning, men däremot, om på Djurgården och annan kronans mark luftiga, soliga, angenäma och snygga etablissemang uppstode, dessa icke kunna erhålla utskänkningsrättigheter.

Jag anser, att de nu af mig anförda skälen kunna vara till fyllest, och jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Beckman: Herr talman! Den motion, som bevillningsutskottet uti föreliggande betänkande afstyrkt, är enligt min tanke i flera afseenden ett märkligt tidens tecken. Det är intressant att finna, att så har den allmänna åskådningen gått framåt, att en motionär, som är chef för ett af våra regementen, öppet uttalar, dels att å statens mark icke borde finnas utskänkningsrättighet, som kunde fresta truppen, och dels att öfver hufvud det icke är staten värdigt att draga inkomst af utskänkningsrättigheter.

Jag har för min del icke vågat helt och hållet ansluta mig till hans förslag, hvilket går ut icke blott därpå, att sådana rättigheter icke vidare skulle beviljas, utan äfven att äldre sådana utan vidare skulle anses förfallna, så snart den nu lämnade tillståndstiden vore tilländalupen. Det är nämligen så, att, jag är öfvertygad därom, om en restriktiv lagstiftning, som ju å detta område ständigt här i landet erkänts vara den riktiga, skall verka godt, måste den vara grundad på en mycket allmän opinion, som är fast och mogen; och jag tror icke, att man vågar säga detta i fråga om upphäfvande af redan existerande utskänkningsrättigheter å statens mark. Däremot gällde det för mig att genom min reservation få fastslagen en *princip*, som kan tjäna såsom en ut-

gångspunkt för utvecklingen af ett åskådningssätt, som hädanefter bör och, enligt min tanke, äfven kommer att göra sig gällande.

Jag anser nämligen, att man bör på allt sätt söka vinna terräng för den uppfattningen, att det i själfva verket är staten ovärdigt, att utskänkningsrätt finnes på dess område. Allra minst anser jag det lämpligt, att dessa utskänkningsställen skulle få ökas i det oändliga. Man kan tänka sig, att den ena guldkrogen efter den andra på statens mark uppstår. Vi se, hurusom det särskildt öfverflödar af dem på Djurgården. Jag föreställer mig nu, att, om man godkände den princip, som jag här velat häfda, detta skulle medföra en mycket hälsosam maning för vederbörande att, när dessa rättigheter en gång förfalla, och det blir fråga om nytt ordnande af förhållandena, särskildt på Djurgården, se sig för, huru man kan ordna dessa utskänkningsrättigheter så att de göra så ringa förfång som möjligt.

Det är för öfrigt icke alls något nytt, att lagen uttalar sig i denna riktning. Redan vår brännvinslagstiftning af år 1855 fastslog som grundsats, hvad brännvinsbränningen beträffar, att den icke skulle få ske på ecklesiastiska boställen eller annan kronomark, med undantag blott för den som besuttes med stadg åborätt. All kronomark, med nyss nämnda undantag, medför således för dess innehafvare, att de äro uteslutna från rättigheten att tillverka brännvin. Säsom vi alla veta, finnes också en paragraf i samma lag, hvori det stadgas, att en stor del af statens ämbetsmän — icke blott de, som på grund af ämbetsmyndighet kunna komma att handlägga mål, hörande under brännvinsförsäljningslagen, sådana som domare, magistratspersoner och dylika, utan äfven präster, folkskolelärare och i tjänst stadde läkare — icke äga rätt att tillverka brännvin. Därigenom har man ju fastslagit, att om än brännvinstillverkning är att betrakta som en laglig handtering, så är det dock en handtering, som måste ses från helt andra synpunkter än annan yrkesdrift.

Om man emellertid nu ginge så långt, som motionären föreslagit, skulle dock — jag betonar detta ännu en gång — just det mål, han åsyftar, säkerligen förfelas. Ty om opinionen icke är mogen — och det är jag viss om att den *icke* är — så skulle, om man än lyckas genomföra en lagstiftning, sådan som den af honom föreslagna, densamma vara af intet värde: antingen blir den på grund af myndigheternas genom opinionens likgiltighet framkallade slapphet lik en låg mur, som en hvar utan svårighet stiger öfver, eller ock skulle den allmänna opinionens fiendlighet, därest myndigheterna med fasthet sökte tillämpa lagens bestämmelser, bryta sönder denna fördämning — och då blefve den sista villan värre än den första. Däremot finner jag det synnerligen öfverensstämmande med min uppfattning om hvad opinionen hos ett stort lager af vårt folk fordrar, om man föreskrifver, att inga *nya* utskänkningsrättigheter få upplåtas på statens mark. Man skulle härigenom taga det första steget på vägen fram till erkännandet af den princip, som jag önskar att man måtte få in i försäljningslagen, liksom den redan finnes intagen i brännvinstillverknings-

Ang. skrifvelse till Konungen i syfte, att medgifvande ej må lämnas att å staten tillhörig mark utskänka brännvin eller andra destillerade spirituösa drycker.
(Forts.)

Ang. skrif-
velse till
Konungen
i syfte, att
medgifvande
ej må lämnas
att å staten
tillhörig mark
utskänka
brännvin eller
andra destil-
lerade spiri-
tuösa drycker.
(Forts.)

lagen, nämligen att kronan måste stå, så att säga, i ett särskildt ansvarsförhållande i fråga om hela denna rörelse, vare sig det gäller brännvinets tillverkning eller dess försäljning.

På de skäl jag anfört, får jag, herr talman, yrka bifall till min reservation.

Med herr Beckman förenade sig herrar *Styrlander, Matsson, Berg* i Göteborg, *Broomé* i Bårslöf, *Olsson* i Viken, *Hultkrantz, Sandin, Lindgren* i Örebro, *Granlund, Olsson* i See, *Eriksson* i Elgered, *Collvin, Ericsson* i Ahlberga, *Pettersson* i Södertälje, *Johansson* i Öija, *Wallis, Hammarström, Hörnstén, Ström* i Transtrand och *Andersson* i Helgesta.

Herr Pantzarhielm: Herr talman! Det var ett yttrande, som den siste ärade talaren fällde, — hvilket yttrande äfven förekommer i motionen — om hvilket jag ber att få yttra några ord.

Han sade, att det icke vore staten värdigt att upplåta mark till utskänkning. Men utskänkning är väl ändock — ännu åtminstone — i vårt land en loflig och, om man sköter den på ett aktningvärdt sätt, en hederlig näring, och så länge den är detta, kan man väl icke med fog säga, att det icke är staten värdigt, att utskänkning af starka drycker får äga rum på statens mark. Om så vore fallet, skulle alla de af oss, här i kammaren, som nu på restaurangen i riksdagshuset, således på statens mark, pläga dricka ett glas öl eller ett glas vin och taga i anspråk den utskänkingsrätt, som där finnes, begagna oss af ett tillfälle, som staten gifvit oss, men hvilket icke är staten värdigt. Jag undrar, om det är rätt att resonera på detta vis. Jag tror det icke. Ty det är en sak att taga bort *all* utskänkning, om man icke anser sådan vara bra och nyttig, *en annan* sak att, med bibehållande af utskänkingsrätt *i allmänhet*, förbjuda utskänkning *på statens mark*. Men så länge utskänkingsrätt finnes, får man icke karaktärisera dess utöfvande såsom något ovärdigt. Det tycker jag icke vara rätt.

Som sagdt, de konsekvenser, hvartill det skulle leda, om man antog reservantens förslag, äro tydliga och klara, nämligen dels att någon utskänkning icke skulle få äga rum i nya riksdagshuset, dels att utskänkingsrätt icke heller skulle kunna erhållas i den nya dramatiska teatern och i en mängd andra fall, som nu icke kunna förutses, men hvilka sannolikt kunna förekomma. Vi skulle binda händerna på oss mera, än hvad som är klokt och förståndigt, utan att egentligen därigenom vinna något.

Herr *Mallmin* instämde häruti.

Herr *Waldenström*: Herr talman! Ett beslut af denna kammare i den riktning, som reservanten föreslagit, skulle naturligtvis icke leda till något praktiskt resultat. Men det kan i alla fall hafva ganska stor betydelse, emedan det skulle utgöra ett erkännande åt den *idé*, som legat till grund för reservantens förslag.

Jag undrar alldeles icke på, att ett sådant förslag slår många

här i kammaren nästan med häpnad. Man fattar icke, huru man skulle kunna tänka sig Djurgården utan ett dussin utskänkningsställen. Det är, som om man i Stockholm icke kunde få in i sitt hufvud, att något sådant här kunde vara möjligt. Emellertid tror jag, att den dag skall komma, då det skall gå in i hufvudet på folk. När man kommer till London och besöker de stora, väldiga, offentliga parkerna där — och London är icke känt för att vara någon nykterhetsstad —, då kan man icke finna ett spår till spirituosa i någon af dessa parker. Kommer man till Liverpool eller andra stora engelska städer, är förhållandet detsamma. I England säger det sig själf, att i de stora offentliga parkerna, dit alla hafva tillträde, där skall ingen utskänkning få förekomma.

Kommer man till Amerika, till den väldiga Central Park i Newyork, i hvilken Djurgården alldeles skulle drunkna, så finnes icke heller där en tår spirituosa. Samma är förhållandet med de väldiga parkerna i Chicago och den stora Golden Gate-park i San Francisco. Det kommer aldrig i fråga, det säger sig själf, att i sådana parker, som äro öppna för den stora allmänheten, där skall icke något sådant förekomma som spritutskänkning, hvilken alltid föranleder obehag för människor, som vilja hafva ett ställe, där de med full trygghet kunna samlas utan att behöfva frukta att få se yttringar af dryckenskapens elände.

Jag skall därför för min del yrka bifall till reservationen. Såsom jag redan sagt, betraktar jag ett antagande af densamma såsom ett verkligen viktigt första steg till att realisera en *idé*, som, när den en gång blifvit fullständigt realiserad, skall tjäna till välsignelse för vårt land. Och om i det nya riksdagshuset ingen utskänkning skulle förekomma, och om icke heller i den nya dramatiska teatern någon utskänkning finge ske, så är jag säker på, att man rundt om i hela världen skulle säga: »det är ett märkligt nyktert land, Sverige». Och ett sådant omdöme skulle alls icke vara oss till skada eller skam.

Häruti instämde herrar *Räf, Risberg, Jonsson* i Hökhult, *Nordin, Lindgren* i Örebro, *Danielsson, Lindgren* i Islingby, *Jansson* i Bråten, *Jansson* i Edsbacken, *Olsson* i Mårdäng, *Ericsson* i Vallsta, *Broström, Olsson* i Äldalsåsen, *Olofsson* och *Andersson* i Baggböle.

Herr K. G. Karlsson i Göteborg: Herr talman, mina herrar! Jag tror, att man vid bedömandet af denna fråga måste något litet tänka på, hvad det är, som motionären här egentligen vill vinna. Ursprungligen har motionären afsett att för manskapet vid något visst regemente här i hufvudstaden undanröja frestelsen att berusa sig. För att vinna detta mål föreslår nu motionären vidtagandet af en så vidlyftig åtgärd, som att rättighet till utskänkning icke vidare må medgifvas vare sig åt person, som önskar utöfva sådan å staten tillhörig mark, eller åt person, som för närvarande innehar utskänkingsrätt å sådan mark, sedan tiden för hans nyttjanderätt af marken gått till ända.

Man bör då här tillse, hvilka följderna af ett bifall till mo-

Ang. skrifvelse till Konungen i syfte, att medgifvande ej må lämnas tillhörig mark utskänka brännvin eller andra destillerade spirituosa drycker.

(Forts.)

Ang. skrif-
velse till
Konungen
i syfte, att
medgifvande
ej må lämnas
att å staten
tillhörig mark
utskänka
brännvin eller
andra destil-
lerade spiri-
tösa drycker.

(Forts.)

tionen skulle blifva. För dem af kammarens ledamöter, som studerat detta betänkande, framgår, att detta skulle leda till, att t. ex. Operakällaren, Hasselbacken och en hel del dylika lokaler här i Stockholm skulle nödgas stänga sina portar. Nu kan man mycket väl förstå, att ett dylikt resultat från herrar absolutisters synpunkt vore något mycket önskvärdt, men jag tror likväl, att man bör i någon mån rätta sig äfven efter *andra* samhällsmedlemmars önskingar och behof. Såvidt jag icke missuppfattade den ärade reservanten, då han här nyss hade ordet, ansåg äfven han, — hvilket verkligen glädde mig — att det vore att gå för långt, om man nu biföll motionen.

Man må nu emellertid ha hvilken åsikt man vill angående lämpligheten af, att de nämnda etablissementen stängas, så gäller det väl ändå i främsta hand att verkligen *nå* det mål, som man härvidlag med vissa mått och steg *vill* nå. Detta mål kan emellertid *icke* vinnas därigenom, att man förbjuder utskänkning på statens mark, ty, som utskottet säger öfverst på sid. 5, skulle en sådan bestämelse, som motionären här föreslagit, ingalunda förhindra uppkomsten af utskänkingsställen å *enskild* mark i närheten af kasern eller mötesplats.

Reservanten har begränsat motionärens ursprungliga begäran och nöjer sig med något mindre än denne. Men jag är fullkomligt öfvertygad om, att samma anmärkning, som kan framställas mot motionen, äfven drabbar reservationen, nämligen att man med ett bifall till reservationen icke når det mål, till hvilket man syftar.

Slutligen skulle jag gent emot absolutisternas långt gående fordringar vilja säga, — och jag säger det, oaktadt jag vet, att ordet »måttlighet» är mycket hatadt bland herrar absolutister — att det vore väl, om de ville iakttaga någon måttlighet i sina pretentioner.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Beckman: Herr talman! Ja, det finnes verkligen olika uppfattningar om hvad som är måttlighet och hvad som icke är måttlighet. För min del anser jag, att de pretentioner, som framställts i reservationen — och det är egentligen endast om dem, som jag har talat — äro i det stora hela mycket måttliga. Hvad är det nämligen, som reservationen åsyftar? Den angriper icke de nu bestående utskänkingsrättigheterna, just på den grund, som jag här helt nyss angifvit, nämligen att man icke vill tvinga opinionen. Jag har endast önskat utröna, *huru långt* opinionen kan vara mogen för ett steg i den riktning, som vi anse vara den riktiga. Eller är det icke ett mycket måttligt steg, när man blott vill få i *princip* erkänt, att det är staten värdigast att icke medgifva, att brännvinsutskänkning bedrifves å statens mark? Reservationen begär ju endast, att icke *nya* rättigheter till sådan utskänkning skola lämnas.

Jag begärde egentligen ordet, därför att jag trodde, att den ärade talaren på göteborgsbanken hade missförstått mig. Jag

trodde, att han icke förstod, att jag på det allra bestämdaste betonat, att man icke härvidlag bör gå längre, än man kan påräkna stödet af en mogen opinion. Men det är för att utröna *huru långt* man då kan gå, som jag framlagt min reservation. Att densamma afviker från motionärens förslag, är alldeles riktigt. Motionären anför blott såsom *ett* bland stöden för den ifrågavarande principen, att väl åtminstone krigsfolket borde befrias från den frestelse, som det vid vissa regementen är utsatt för just därigenom att på statens mark funnes utskänkning.

Det har nu emellertid invändts, att om det icke finnes utskänkning å statens mark, skulle sådan i alla fall i kasernernas eller lägerplatsernas närhet komma att finnas på *enskild* mark. Ja, det är alldeles riktigt; det kan icke undvikas. Men säkert är, att om en sådan princip som den af mig häfdade vinner all större och större erkännande, kan man med all rätt kräfvä bättre kontroll öfver platsen för dessa utskänkningar, som eljest gärna läggas just på sådana ställen, där de äro mest fördärfbringande. För utskottets uttalanden i detta afseende ber jag att få hembära mitt fulla erkännande. Det är ju gifvet, att de kommunala myndigheterna, som i sin ordning äro beroende af trycket från en sådan opinion, skola, ju starkare opinionen är, befinnas allt mera villiga att tillmötesgå de önsknigar, som truppecheferna uttalat därom, att deras folk måtte förskonas från krogarnas frestelser till spritdryckernas missbruk.

Jag yrkar fortfarande bifall till min reservation.

Herr *Persson* i Tällberg instämde häruti.

Herr *Lindblad*: Herr talman! Såsom den siste ärade talarren sade, kan man ju tvista länge, om hvad som menas med ordet »måttlighet», och beträffande »måttliga pretentioner», äro meningarne väl också delade, men nog skulle det förefalla mig märkvärdigt, om denna kammare med anledning af motionen, hvars syfte angifves vara att hindra utskänkingsrörelse i närheten af *kasernerna*, skulle bifalla ett framställt förslag, hvars närmaste direkta påföljd allenast skulle vara den, att den restaurangsrättighet, som af ålder varit bruklig inom riksdagshusets murar, skulle helt enkelt vara förbjuden, när vi flytta till ett nytt riksdagshus. Om man än finner motionärens framställning och tankar i mångt och mycket afsevärda, tycker jag dock, att man icke kan bifalla hans förslag, då han med detsamma säger sig vilja *en* sak, men i själva verket vänder sig mot en annan. De båda talarne från bevillningsutskottet, herrar *Pantzarhielm* och *Karlsson*, ha här visat, att enligt den omfattande utredning, som utskottet ägnat motionen, skulle man med ett bifall till motionärens förslag visst icke vinna hvad denne afsett, nämligen förhindrande af all utskänkning invid kasernerna, utan resultatet skulle blifva något helt annat. Men jag anser det icke vara lämpligt att på en omväg bifalla något *helt annat*, än hvad motionären själf begärt.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. skrifvelse till Konungen i syfte, att medgifvande ej må lämnas att å staten tillhörig mark utskänka brännvin eller andra destillerade spirituösa drycker.

(Forts.)

Ang. skrivelse till Konungen i syfte, att medgifvande ej må lämnas tillhörig mark utskänka brännvin eller andra destillerade spirituösa drycker.

(Forts.)

Herr Söderberg: Herr talman! Jag har deltagit i detta ärendes behandling inom vederbörande afdelning, men då jag vid frågans slutliga afgörande inom utskottet icke hade tillfälle att deltaga, ber jag att nu få angifva min ställning till densamma.

Jag hyser för min del stora sympatier för den nu föreliggande motionen. Såsom herrarne torde ha hört af en föregående talare, är motionens syfte — såsom motionären själf angifvit detsamma — att söka undanröja de faror och frestelser, som försäljningen af spritdrycker invid öfningsplatserna innebär för manskapet. Jag finner, som sagdt, detta syfte vara behjärtansvärdt. Jag tror, att, innan motionären, som är chef för ett regemente här i Stockholm, framlade sin motion, han grundligt öfvertänkt denna fråga. Här ha nu uttalats farhågor för, att en bestämmelse, sådan som den nu ifrågasatta, skulle leda till, att utskänkning blefve förbjuden i det nya riksdagshuset eller i de stora etablissemangen på och i närheten af kungliga Djurgården, men dessa farhågor tror jag icke, att man behöfver fästa så stort afseende vid.

Jag har med dessa ord endast velat angifva min ställning till frågan. Jag anser, att utskottet verkligen bort något mera beakta den sida af frågan, som motionären framhåller som den mest behjärtansvärda, nämligen att sådana utskänkingsställen, som ligga omedelbart intill exercisplatser, måtte förbjudas att fortsätta sin verksamhet.

Jag ber därför, herr talman, att få förena mig med herr Beckman i det af honom framställda yrkandet.

Öfverläggningen var härmed afslutad. I enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan och dels på afslag därå och bifall i stället till den af herr Beckman afgifna, vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande n:o 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit den af herr Beckman afgifna, vid betänkandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 118 ja mot 80 nej; och hade alltså utskottets hemställan bifallits.

Som tiden nu var långt framskriden, uppskötos kammarens förhandlingar till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdadt anslag skulle fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 3,35 e. m.

In fidem

Herman Palmgren.
